

A-894

88 lc

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K44602

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL
Kasvatusteaduste teaduskond
algõpetuse õppetool

Tiina Jamsja

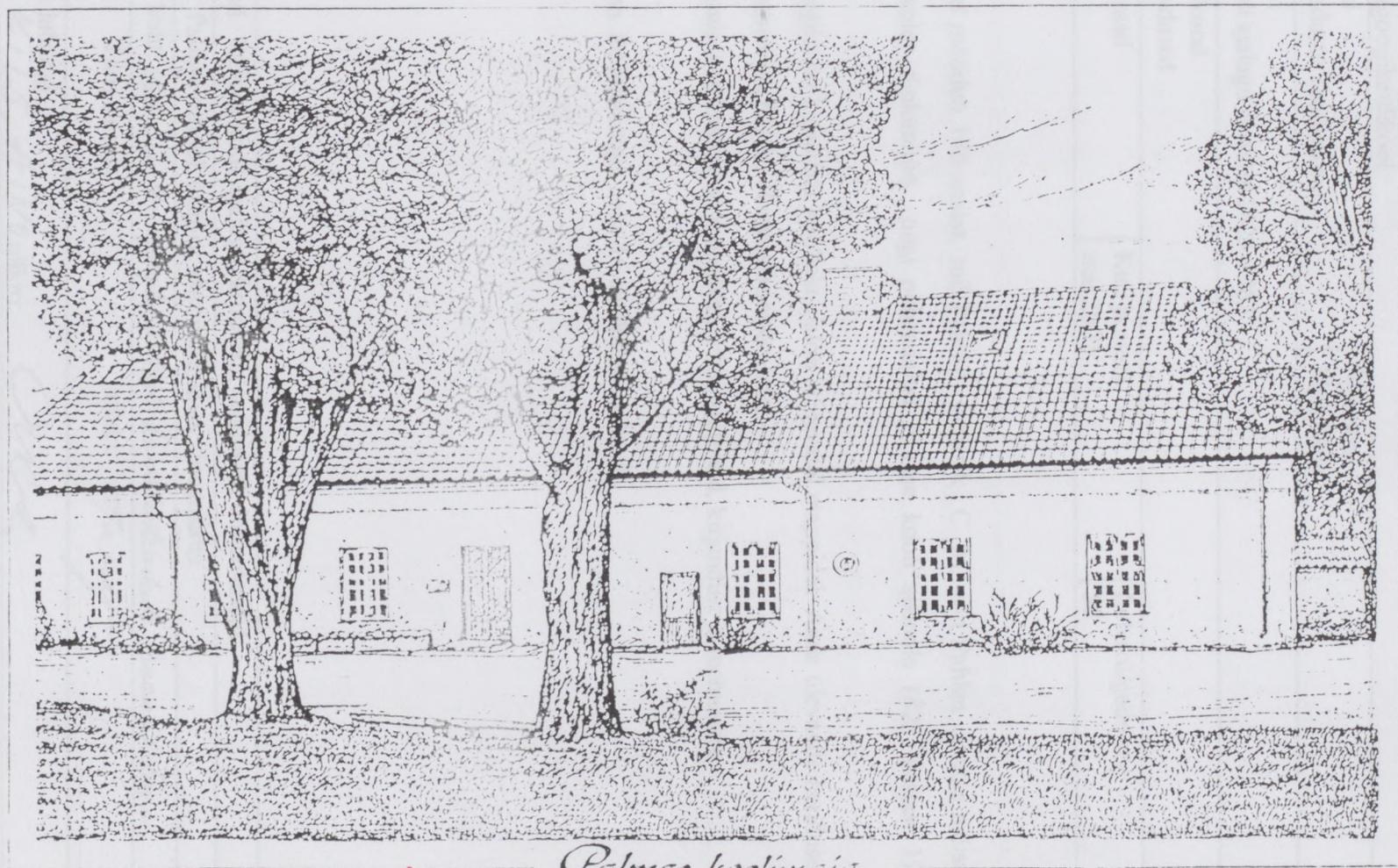
PALMSE KOOLI AJALUGU AASTATEL 1823-1963

Diplomitöö

Juhendaja: vanem õp. Aino Kits

Palmse 2002

22

Palmise koolimaja

Tallinna Pedagoogikaülikool

Teaduskond Kasvatusteaduste Teaduskond		Õppetool Algõpetus
Töö pealkiri Palmse kooli ajalugu aastatel 1823-1963		
Teadusvaldkond Kasvatusteadused		
Taotletav kraad diplomiõpe	Kuu ja aasta mai 2002	Lehekülgede arv 88
Referaat 2003. aastal möödub 180 aastat, mil Palmse mõisnik C. M. von Pahlen asutas mõisasse kooli. Käesolev diplomitöö ongi pühendatud Palmse kooli ajaloole 1823. aastast 1963. aastani. Töö eesmärgiks on kajastada koolielu ajaloo erinevatel etappidel. Anda ülevaade haridusest tsaariajal, iseseisvas Eestis, okupatsioonipäevadel. Töö koostamisel on kasutatud kroonikat, arhiiviandmeid, kirjandust ja memuaare. Töö maht on 88 lehekülge, neist 36 leheküljel on lisad.		
Võtmesõnad : Palmse kool, ajalugu, kroonika, seadused, dokumendid.		
Keywords : Palmse school, history, chronicle, laws, documents.		
Säilitamise koht: Tallinna Pedagoogikaülikooli kasvatusteaduste raamatukogu		
Töö autor : Tiina Jamsja		allkiri: <i>T. Jamsja</i>
Kaitsmisele lubatud: Juhendaja: <i>KITS, AINO</i>		allkiri: <i>OK</i>

Pedagogical University of Tallinn

Faculty <i>Faculty of Educational science</i>		Chair Elementary
Title The history of Palmse School from 1823 to the year 1963.		
Science realm <i>Educational science</i>		
Aspiration degree	Month and a year May 2002	The number of pages 88
Report In the year 2003 there will be 180 years when the landlord of Palmse C. H. Von Pahlen established a school in Palmse. The diploma work is dedicated to the history of Palmse School from 1823 to the year 1963. The aim of the work is to express the schoollife on the different stages during the history: to give the education review before the independence, in the course of republic and the soviet occupation. Composing the work there have been used the chronicle, the archives material, the literature, the memoirs. The volume of the work is 88 pages (36 the additions)		
Keywords : Palmse school, history, chronicle, laws, documents.		
Võttesõnad : Palmse kool, ajalugu, kroonika, seadused, dokumendid.		
The preserving place: <i>Library of Educational science</i>		
The author of the work: Tiina Jamsja		signature: <i>Tiina Jamsja</i>
Allowed to defend:		
The supervisor:		signature:

SISUKORD

SISUKORD.....	5
SISSEJUHATUS.....	6
1. HARIDUSE AJALOOST 1800-1960.....	7
1.1. Hariduselu aastatel 1800 – 1880	7
1.2. Hariduselu aastatel 1880 – 1917	8
1.3. Hariduselu Eesti Vabariigis aastatel 1918-1940	9
1.4. Hariduselu Eestis aastatel 1941- 1944.....	10
1.5. Nõukogude haridussüsteem Eestis	10
2. PALMSE KOOLI AJALUGU	12
2.1. Palmse mõisa ajalugu	12
2.2. Palmse mõisakool	14
2.3. Palmse valla kool Võhmal	15
2.4. Palmse ministeeriumikool.....	17
2.5. Palmse kool aastatel 1920 – 1940	18
2.6. Palmse kool okupatsiooni aastatel.....	24
2.7. Õppetöö sisust Palmse kooli tööaastatel 1870-1960	31
KOKKUVÕTE.....	49
ALLIKAD.....	51
LISAD.....	53

SISSEJUHATUS

Lahemaa on osa Põhja-Eestist, mis köidab oma loodusega, meenutab meile minevikku ja meelitab meid puhkama. Lahemaa üks kaunimatest mõisatest asub Palmstes. Palmse mõisahärra, Carl Magnus von der Pahlen, asutas 1823. aastal mõisa linnaserehes kooli. See oli esimene kool tollases Kadrina kihelkonnas.

Käesolev diplomitöö on koostatud Palmse kooli ajaloost. Töös on antud ülevaade kooli ajaloost ajaloo erinevatel etappidel aastast 1823 kuni aastani 1963. Põhjalikum tagasivaade algab aastast 1921, mil kool teistkordselt avati linnaserehes. Varasema aja kohta puuduvad pidevad andmed, seepärast on materjali vähem. Kuna kool oma algusaastatel oli tihedalt seotud mõisaga, on töös antud ülevaade mõisa ajaloost. Et saavutada parem tagasivaade kooliajaloost, on see esitatud kroonikavormis. Teine osa diplomitöö põhiosast on pühendatud õppetöösile, mis kajastus samuti Palmse kooli õppetöös.

Materjali on saadud ajaloolistest dokumentidest, arhiividokumentidest, kirjandusest ja vestlustest kooli vilistlastega.

Kooliajaloo põhjal on püütud näidata, kuidas erinev poliitiline ja majanduslik olukord on mõjutanud koolielu ning kuidas eesti maakoolis, vaatamata muutuvatele oludele, on püütud mitmekülgsest töötada ja lastele haridust anda.

1. HARIDUSE AJALOOST 1800-1960

1.1. HARIDUSELU AASTATEL 1800 -1880

19. sajandi esimestel aastakümnetel seostub talurahva õpetamine koduõpetusega.

Pärisorjuse kaotamine 1816. aastal algatas talurahva haridusküsimused. Eestimaa talurahvaseadus nõudis mõisakogukonnalt kooli ehitamist iga 1000 hinge kohta ja selle ülalpidamist (Andresen 1991:61). Põhja-Eestis jäi külakoolide võrk hõredaks ja talurahva lugemisoskust parandati rändõpetajate abiga. Rändõpetaja tegutses ainult talvekuudel ja õpetas ühes paigas kolm päeva nädalas. Suvel asendasid teda selleks määratud talupojad. Koos käidi pühapäeviti ja rahvasuus nimetati koole pühapäevakooliks. Rändõpetajad töötasid 1866.aastani (Andresen 1991:60).

Külakoolides jaotati lapsed teadmiste alusel kolmeks: tähtedeõppijad, veerijad ning lugejad. Koolipäevade arv sõltus õpilaste hulgast ja kooli piirkonna suurusest. Kui kool oli kaugel, ööbiti ja õpiti koolitoas. Koolitööle andis hinnangu pastori kevadine koolikatsumine. Laste kooli saatmist jälgiti hoolega (vrd Andresen 1991).

19. sajandi neljandal aastakümnel algas laialdasem kirjutamise ja rehkendamise õpetamine, kooliprogrammi tuli mitmehäälne laulmine ja noodiõpetus. Järjest laienev õppetegevus nõudis juhuslike koolitubade asendamist koolimajadega, õpetamistingimused hakkasid paranema sajandi keskel (vrd Andresen 1991).

19.sajandi kesksaial kujunes eesti talurahvakoolide arengus murranguliseks. Talurahvakoolide arv Eestis suurenes 1852. aastaks võrreldes 1846.aastaga 810-lt 1017-ni. Nendest 840 tegutsesid Lõuna-Eestis ja Saaremaal ning ainult 177 Põhja-Eestis (Eesti kooli ajalugu I 1989:361).

Külakoolides õpetati lugemist, katekismust, piiblit, laulmist. Laienes kirjutamise ja arvutamise õpetamine, kuid üldiseks see tol ajal veel ei kujunenud. Külakoolis kestis õppetöö mardipäevast jüripäevani. Õppetöö algus kuulutati välja kirikukantslist ja selle piirid võisid pisut kõikuda. See olenes koolmeistri läbisaamisest mõisaga, põllutööde lõppemisest ja ruumidest, milles õppetöö toimus (vrd Andresen 1991).

1.2. HARIDUSELU AASTATEL 1880-1917

1880. aasta teisel poolel algas Eest kooli ajaloos uus järk. Võimuvahetus Venemaal tõi uusi korraldusi haridusellu. Koolitüübid hakkasid kandma valla- ja ministeeriumikooli nime. Uue määruse alusel lubati emakeeles õpetada ainult kahel esimesel õppeaastal, kuigi hiljem jäid emakeelseteks usuõpetus, laulmine ja eesti keele tunnid (vrd Andresen 1991). Rahvakooli-inspektoriteks nimetati venemeelsed eestlased või puhasverd venelased, kellele meie maa olud ja keel olid täiesti võõrad. Need mehed kõrvaldasid vene keele puuduliku oskamise pärast suure hulga vanemaid, kogenud kooliõpetajaid ja täitsid nende kohad päris noorte, puuduliku haridusega meestega, kes aga vene keelt rääkisid (vrd Põld 1933).

Enamik vallakooli jäi üheklassilisteks, üheõpetaja koolideks, kus tuli töötada koondklassis kolme jao õpilastega. Õppetöö kontrollimiseks võeti kasutusele klassipäevikud. Igas klassitos pidi olema õpetaja laud, koolipingid, kapp, seinakell, väike orel, gloobus, arvelaud ning Palestiina, Venemaa Euroopa-osa ja poolkerade seinakaart (vrd Andresen 1995). Üldharidustase langes, sest õppimine vene keeles valmistas suurele osale õpilastest raskusi.

Tänu rahvuslikule liikumisele ei õnnestunud venestuspoliitika. 1905. aastal lubati vallakoolides kahel esimesel aastal õpetada emakeeles. Aasta hiljem lubati asutada erakooli emakeelse õppekeelega. Nendel koolidel puudus avalike koolide õigused ja nad pidid loobuma riigi toetustest. Toetusi saadi pidude, näituste korraldamisest, kingituste ja annetuste näol (vrd Põld 1933).

Alles 1917. aastal lubas haridusminister kõigis rahvakoolides emakeelt õppekeelena tarvitusele võtta.

Lühike enamlaste valitsus ei jätnud kooliellu mingeid jälgi. Seevastu aga asus temale järgnev Saksa okupatsioonivõim koole saksastama. Kõigile sunniti peale Saksa riigi koolide õppeplaanid, suure saksa keele tundide arvuga. Oli plaan eesti rahvas 25 aasta jooksul saksastada (Põld 1933:160). Saksamaa jäi alla maailmasõjas, okupatsiooniväed lahkusid ja Eesti Ajutine Valitsus asus riiki juhtima.

1.3. HARIDUSELU EESTI VABARIIGIS AASTATEL 1918 - 1940

Eesti riigi iseseisvumine tõi koheselt kaasa koolielu ümberkorraldused. 1918.aastal välja antud deklaratsioonis kirjutati, et tuleb lõpetada venestamise ja saksastamise katsed ning asuda elluviima tasuta rahvakoole pikema õppeajaga. Uute õppekavade koostamisel asetati pearõhk eesti keelele, rahvaloomingule, Eesti ajaloole, kodanikuõpetusele (vrd Andresen 1995).

1920. aastal vastuvõetud Eesti Vabariigi seaduses toodi välja hariduspoliitika põhijooned (Õispuu 1989:94). Algkool moodustas ühtluskooli esimese astme ning oli sunduslik, emakeelne ja maksuvaba. Koolikohustus kestis 8. –16. eluaastani või kooli lõpetamiseni. Vanematele, kes oma lapsi kooli ei saatnud, nähti seaduses ette trahvid. Algselt takistas koolikohustuse täielikku ellu viimist õpetajate ja kooliruumide puudus. Koolimajad olid vananenud ja kutsega õpetajaid ei olnud (vrd Andresen 1995).

1934. aastal alandati koolikohustuse vanusepiiri 14. eluaastani. Selle tulemusel vähenes algkooli lõpetanute arv (Õispuu 1989:94). 1934. aasta koolireformiga hoogustus kutsekoolide avamine. Koolisüsteem muutus kolmeastmeliseks ja kulges kahes suunas: neljaklassiline algkool ja viieklassiline progümnaasium või kuueklassiline algkool ja kolmeklassiline reaalkool. Pärast progümnaasiumi või reaalkooli lõpetamist võis õpinguid jätkata gümnaasiumis või kutset andvates õppeasutustes. Gümnaasiumidel oli kaks õppeharu: humanitaar- ja reaalharu. Üldharidusliku keskkooli eesmärgiks oli õpilaste ettevalmistamine

kõrgkooli astumiseks. Kõrgharidust võis omandada Tartu Ülikoolis, Tartu Kõrgemas Muusikakoolis, Tallinna Kõrgemas Muusikakoolis, Tallinna Tehnikakõrgkoolis. Eestikeelse haritlaskonna ettevalmistamine kujunes tähtsaks ülesandeks, riik toetas andekaid abirahade ja stipendiumidega (vrd Õispuu 1989).

Õpetajaid ühendas kutseühing Eesti Õpetajate Liit, mis andis välja ajakirja Kasvatus ja ajalehte Õpetajate Leht. 1936. aastal moodustati õpetajate organisatsioonide ja ametliku koolipoliitika juhtimiseks Õpetajate Koda (vrd Õispuu 1989).

1937. aastal anti välja kooliuuendusliikumisest ja rahvuskooli ideest kantud "Algkooli õppekavad". Ainetundides soovitati teadmisi edasi anda nii, et õpilane omandamisel areneks ja õpiks loogiliselt mõtlema. Õpetajatele tuletati meelde, et töö tuleb anda õpilaste meelele, mõistusele, keelele ja kätele; ergutada isetegevusele; kasvatada armastust Eesti riigi, maa ja rahva vastu. Koolireformiga kadus algkoolide tunniplaani võõrkeel (Andresen 1995:170).

Kolmekümnendate aastate alguseni tõusis õppeedukus aasta-aastalt, seejärel saavutas stabiilsuse, mis püsis kümnendi lõpuni (vrd Andresen 1995).

1.4. HARIDUSELU EESTIS AASTATEL 1941-1944

1941. aasta suvel ületasid Saksa väed Eesti piiri ja kehtestasid oma korra. Eestist pidi saama Saksamaa osa. Algas saksastamise aeg, mis kajastus kohe koolielus. 1941-1944 aastatel kehtinud õppeplaan tõi tunniplaani saksa keele. Eesti keele tundide arv klasside lõikes vähenes vähesel määral. Suurenes maateaduse tundede arv.

1.5. NÕUKOGUDE HARIDUSSÜSTEEM EESTIS

Eesti Vabariik inkorporeeriti 1940. aastal NSV Liitu, kus kehtis tunduvalt erinev koolikorraldus. Keskhariidus omandati lühema kursusega, koolikohustus maal piirdus nelja aastaga. Seati eesmärgiks sarnastada Eesti kool NSV Liidu kooliga, kuid esialgu säilis

erijooni. Keskkoolid andnud progümnaasiumid, reaalkoolid ja gümnaasiumid asendati ühtse keskkooliga. Paljudes 6-klassilistes algkoolides avati 7. klass. Õppekavast arvati välja usuõpetus, kodanikuõpetus ja oluliseks aineks sai vene keel.

1944/45 õppeaastal töötas 198 algkooli, 790 7.-klassilist kooli ja 38 keskkool (Sirk 1990). Järgnevatel õppeaastatel algkoolide arv suurenes, 7- klassiliste koolide arv aga vähenes. Kaugemalt kooliskäimise võimaldamiseks asutati kooliinternaate. Kuni 1958. aastani kehtis 7-klassiline koolikohustus.

1950.aastal EKP VIII pleenumi järel kaotasid paljud hea ettevalmistusega õpetajad ja koolijuhid oma töökohta. Pedagooge suunati ümber uutele töökohtadele, vallandati, küüditati.

1956.aastal hakkasid tegutsema pikapäevarühmad, kus lapsed olid kogu päeva pedagoogide valvsa pilgu all. Eesmärgiks oli ühiskondliku kasvatuse tõhustamine.

1960- ndatel aastatel laiendati õhtu- ja kaugõppekoolide võrku, kehtestati üldine 8- klassiline koolikohustus. Samuti lubati mõnedes koolides süvendatult õpetada teatud aineid (võõrkeel, ajalugu, muusika jne.), tekkisid süvaõppeklassid. Tavaklassis võis tunniplaani juurde lisada vabalt valitavaid aineid ehk fakultatiivaineid. Üleliiduliste juhtnööride järgi võis vabariik koostada oma õppeplaanid ja -programme (Sirk 1990).

Nõukogude koolisüsteemi eesmärgiks oli nõukoguliku mõtteviisi kujundamine, kuuleka ja vähenõudliku tööjõu koolitamine. Õpetaja tööd hinnati õppeedukuse protsendi ja ühiskondliku aktiivsuse järgi. Nõukogude kooli iseloomustab valiku võimaluste vähesus, kindlate eeskirjade järgimine, õpilaste vabastamine vastutusest.

Tänu eesti kooli traditsioonidele õnnestus eestikeelses koolis säilitada kohalikku ja rahvuslikku omapära. See väljendus koorilaulutraditsioonide edasikandmises ja õpilaste osavõtust rahvuskultuuri üritustest.

Põhikõide. Sõjas Palmse mõis riivatatuse ja Gustav Christian von der Pahlen loovutab mõisa
vanemale pojale Arend Dietrichile (Hein 1996:20).

2. PALMSE KOOLI AJALUGU

1722. aastal on loodud esimene kool (Hein 1995:35).

Kadrina kihelkonna esimeste koolide seas hakkas tegutsema Palmse mõisa kool (Lisa 1). Koolielu arengus etendas tähtsat osa Palmse mõisaomanik Carl Magnus von der Pahlen (1779-1863). Parun von der Pahlen oli edumeelne ja sõbralik mõisahärra (Virumaa 1924:202). Pahlenitest kirjutab Friedrich Reinhold Kreutzwald oma "Ennemuistetes jutudes", kuhu onkogutud seitse rahvuslikku pärimust, milles on Pahlenitele omistatud suuri tegusid. Kreutzwald kirjutab: "Minu teada ei leita teist mõisnikusugu meie maalt, kellele vanad jutud niisuguse aukrooni oleksid valmistanud kui parun Pahleni soole. Kus orjad oma valitsejatest säherdust mälestust meeles peavad, seal või vähegi ära mõista, et need mehed rahva sõbrad on olnud, nagu see vanemate ja laste vahel loodud on." (Hein 1995:35)

1782. a. aprillis
mõisnikust kooli ja kõrgema kooli. Minu mõisale kooli peamiseks

2.1. PALMSE MÕISA AJALUGU

Palmset (Palkemas) mainitakse esmakordselt 1287. a. Tallinna naistsistertslaste kloostri valduses oleva külana (Hein 1996:13). Esimesed teated mõisa kohta on 1510. aastast. 1510.a. andis abtiss Elisabet Brink Palmse mõisa 7000 riia marga ja Nabala mõisa eest Betram Jungele, kes pärandas mõisa oma õemehele Dietrich von Metstackenile (Hein 1996:15). 1673. a., kui viimane Metstachen (Arend Dietrich) ilma pärijata suri, sai tema väimees Gustav Christian von der Pahlen Palmse mõisa omanikuks (Hein 1996:17). Kuni mõisa võõrandamiseni 1923. a. kuulus mõis Pahlenite sugukonnale.

1817. aastal sai mõisaomanikuks Carl Magnus von der Pahlen (Lisa 3). Tema valitsusaja

Gustav Christian von der Pahlen alustaski praeguse mõisa ehitamist. Mõisaehituse aegadesse jääb 1695. aastal alanud kuni 1697. aastani kestnud ikaldusaeg. Nii tulid talupojad härrastemaja ehitusele "üksnes leiva eest, ehkki see leib oli pelgalt kaertest" (Hein 1996:19). Mõisahooned ei valminud, sest ehitust tabas põleng. Raske aeg ei lubanud kiiret taastamist ja pealegi algas

Põhjasõda. Sõjas Palmse mõis rüüstatakse ja Gustav Christian von der Pahlen loovutab mõisa vanemale pojale Arend Diedrichile (Hein 1996:20).

Noor mõisahärra tutvus mõisaga 1722. aastal, ta leidis eest suitsunud seintega varemeis kivilossi. Uueks elamuks oli kerkinud madal õlgkatusega palkmaja, milles ainult kaks kambrit olid köetavad (Hein 1996:21). Arend Diedrich ei jäänud Eestisse, vaid õpib, reisib ja täiendab end mitu aastat. 1727. aastal saabub ta uuesti Eestisse, abiellub ning asub suure innuga ehitama maakodu Palmsesse (Kurepalu 1989:2). Härrastemaja kerkis 1730. aastaks, sellele järgneb Ilumäe kabel, viljaait, viinaköök, hobusetall ja iluaia rajamine peahoone ümber (Hein 1996:22). XVIII sajandi keskpaiku on Palmse mõisaplaanis tunda barokse ehituskunsti stiili. 1753 sureb Arend Diedrich von der Pahlen, mõisa hakkab juhtima lesk koos poegadega (Hein 1996:24).

1782. a. asuti peahoonet ümber ehitama arhitekt J. C. Mohri juhtimisel. 1782. a. aprillis lammutati katus ja kõrgendati külgrisaliite. Müüri ülaosa lõpetati peasimsiga ning juba 16. juunil hakati paigaldama uut katusekonstruktsiooni. Hoone kõrge kivikatus valmis kahe päevaga. Katusekivid ning tellised olid valmistatud Palmse mõisa oma telliselöövis. Frontoonide rajamise ja mõlema korstna uuendamisega lõppesid põhilised müüritööd (Hein 1996:26).

Barokkstiilis peahoone omandas tänase ilme aastail 1782-1785 (Hein 1996:45). Peafassaadi lahendus on omapärane, elava ja vormiküllase liigendusega, seejuures sümmeetriline ja maaliliselt terviklik. Kõik peafassaadi kujunduslikud elemendid on omavahel tasakaalustatud, mistõttu hoone arhitektuur mõjub kompaktsena (Lisa 2).

1817. aastast sai mõisaomanikuks Carl Magnus von der Pahlen (Lisa 3). Tema valitsemisajal toimuvad suured ehitustööd. Vanad kõrval- ja majandushooned, mis olid ehitatud palkidest lammutati ning rajati uued, imposantsemad (Hein 1996:30). 1840. aastal ehitati peahoonele juurde tiibhoone, sest ruumi oli vähe (Kurepalu 1989:4).

Carl Magnus von der Pahlen on mõisahärradest kõige selgemini jäänud talupoegade mällu (Hein 1996:30). 1823. aastal asuts ta Palmse mõisa kooli, mis oli üks vanemaid ümbruskonnas. Oma suhteliselt humaansete vaadete pärast sattus Pahlen konflikti Balti aadliga. 1845. a. seadustes (nn. täiendusparagrahvid Liivimaa 1819. a. talurahvaseaduste juurde) õnnestus Pahlenil läbi viia oma seisukohti talupoegade seisundi kaitseks. Mõnigi uuendus olevat ilmunud Palmseesse hoopis varem kui naabrite juurde: esimesed korstnad ja laudpõrandad talumajadel, talude päriseks ostmine (Hein 1996:34).

1863. aastal sai Alexander von der Pahlen isalt päranduseks neli mõisa. Ta oli harjunud elama luksuses ja püüdis sama elulaadi säilitada kodumõisas (Tarvel 1993: 112). Kuid mõisate juhtimine valmistas talle raskusi ja saadud neljast mõisatest jäi alles ainult Palmse. Alexandri poeg Alexei oli küll tubli töömees, kuid ei suutnud Palmse allakäiku pidurdada (Tarvel 1993:178).

Viimane Palmse mõisa omanik oli parun Gustav von der Pahlen. 1923. a. planeeriti mõis ühes karjamõisatega ümber ja maad jagati umbes 60 asunikule (Kurepalu 1989:3).

Lahemaa rahvuspark asutati 1971. aastal. Palmse mõisasüda oli rahvuspargi valdustesse sattudes varemeis.

2.2. PALMSE MÕISAKOOL

Carl Magnus von der Pahlen (1779-1863) sai pärast oma isa surma 1817. aastal Palmse mõisa omanikuks. Seni oli ta olnud sõjaväega seotud ametites ning võtnud osa Vene-Türgi sõdadest ja 1812. aastal Isamaasõjast (Hein 1996:31).

1823. aastal asutas Palmse mõisa omanik Carl Magnus von der Pahlen Palmseesse kooli. Kool asus mõisa linnaserehes kahes pargipoolses otsakambris, üks klassiks ja teine koolmeistri elutoaks. Esimene koolmeister oli Zacharas Kranich (Tarvel 1993:202). Kuni Ilumäe kabeli valmimiseni 1845. aastal peeti linnaserehes ka jumalateenistusi.

Mäletatakse, et parun armastanud käia taluperemeeste poegade katsikul ja viinud siidipaberis hõberubla lapsele hambarahaks. Tema eluajal ristitud mitmedki külapoised Magnuse või Maunuse nimega. Carl Magnus von der Pahleni korraldusel said Palmse talulapsed koolitarkust seni, kuni 1843. aastal hakkas tööle Palmse vallakool Võhma külas. Teatakse rääkida, et mõisa juurde jäi tegutsema erakool, kuid kirjalikes allikates selle kohta andmed puuduvad (Rohtla 1967). Sellega lõppes esimene periood Palmse kooli ajaloos.

2.3. PALMSE VALLAKOOL VÕHMAL

1843. aastal viidi Palmse kool Võhmale (Lisa 4). Seal oli kool asunud viies kohas ajavahemikul 1843-1867: Venetola pöpsitalu elamus, Väljarahva Olevi talu elamus, Palmse kohtumajas, Võhma allkülas ja uues koolimajas, mis sai valmis 1867 (Tarvel 1993:202). Üks koht on teadma.

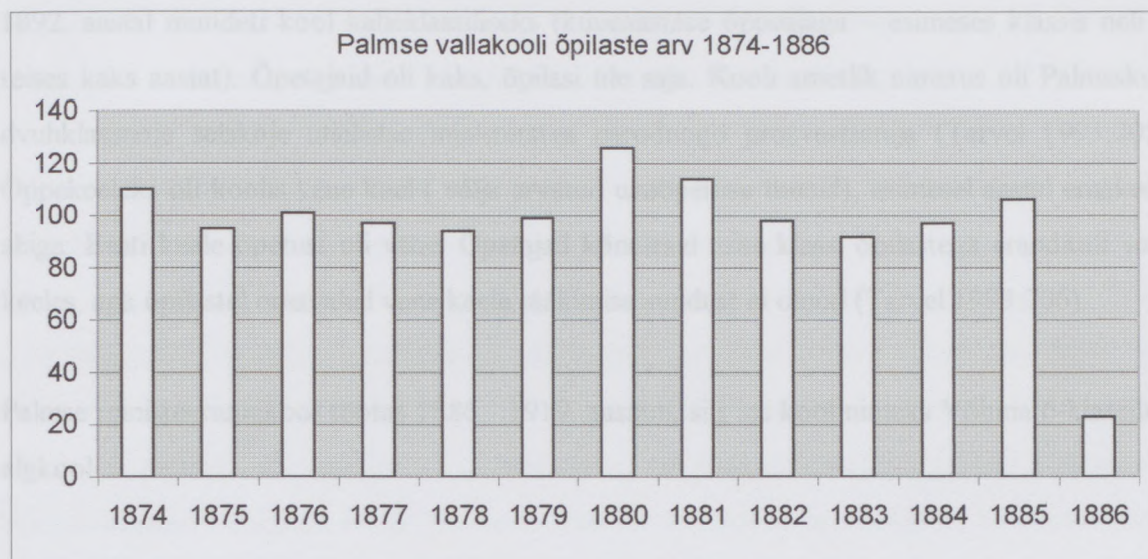
1856-1867 oli koolmeistriks Gustav Ropa, oma valla mees Valtu külast, sai palka "neli kulli rukkeid, kaks kulli otri ja 20 rubla raha" (Rohtla 1967). Koolis õpetati ka kirjutamist ja rehendamist.

1870.a.-1873.a. oli õpetajaks Josep Rezold. Rezold oli Kuuda seminarist, noor, äge, edumeelne (Tarvel 1993:202). C.R.Jakobsoni isiklik sõber. Võhmal võitis ta rahva poolehoidu oma loenguõhtutega, kus ta piibliseletamise kõrval ka muid ilmalikke asju kõne alla võttis. Räägitakse, et ta lastele koguni tantsimist õpetanud. Kõik see ja suhtlemised Jakobsoniga ajasid vahekorra võimudega teravaks ning ta vallandati ametist. Ta käis välismaal, õppis ja õpetas sealsetes koolides, tal oli keelte peale haruldane anne. Hiljem tegeles ta kohtu alal, olles Pärnumaa talurahva kohtunik. Oma viimased eluaastad veetis ta Venemaal, töötades Tomskis maakonna ülema abina. Igatahes oli ta huvitavaim kuju 19. sajandi külakoolmeistrite reas (Rohtla 1967).

Tema järglane Warbo Drechler oli teis masti mees - truu kirikule ja sakstele, tegi mis kästi (Tarvel 1993:202). Koraale õpetas pastori suureks heameeleks koguni neljahäälsest, aga muu õpetus, eriti rehkendamine, oli olnud hoopis vilets (Rohtla 1967). On säilinud temaaegse kooli protokolliraamat 1874 - 1886. aastani, mis on säilinud Tartu Riiklikus Ajalooarhiivis. Kool töötas seekord kohtumajas, koolmeister töötas üksi, abilist ei olnud. Vallatalitaja Joosep Prass, koolivõõrmunder Hans Mühlbach ja kabeli võõrmunder Jüri Meikar kontrollisid kooli peaaegu igal nädalal. Kuulati tunde, õppeainetest on ära märgitud lugemine, kirjutamine, piiblitugu, katekismus, rehkendamine, geograafia ja vene keel. Hindamiseks kasutati hindeid 0,1,2,3. Kontrollimisel märgiti puudujad ja karistati vajaduse korral rahatrahviga. Kokkuvõttes pandi kirja protokollis raamatusse (Rohtla 1967). Trahvisumma eest osteti koolile seinakaart. Peale kohalike revidentide külastasid kooli Palmse mõisahärra von der Pahlen ja igal talvel Kadrina kirikuõpetaja. Mõisahärra oli rahul lugemisoskusega, aga vene keele ja katekismuse teadmised ei rahuldanud teda (Rohtla 1967). Palmse kool oli maksuline. Palmse valla lapse eest maksti 1884. aastal seitse rubla ja võõrast vallast lapse eest kümme rubla hõbedas (Tarvel 1993:204).

1886.a. sügisel tuli Palmse vallakooli 2 poissi ja 5 tüdrukut, sest samal aastal avati Võhmale kaheklassiline ministeeriumikool. Samas koolimajas teisel korrusel (Rohtla 1967). Rohtla käsikirjas on välja toodud andmed õpilasarvu kohta. Aastatel 1874-1886 oli Palmse vallakooli õpilaste arv saja lähedane. 1880. aastal koguni sada kaksikümmend viis. 1886.aastal langes õpilaste arv kahekümne kolmele (Tabel 1).

Tabel 1

Külakooli lapsed astusid enamasti kõik uude kooli, nii et Palmse vallakool pidi ukseid sulgema. Uus kool hakkas kandma Palmse ministeeriumikooli nime.

2.4. PALMSE MINISTEERIUMIKOOL VÕHMAL

Ministeeriumikool alustas tööd üheklassilisena ja kooli juhatajaks sai Eduard Langsepp, kes töötas enne Palmse vallakoolis õpetajana. Ed. Langsepp oli Tartu Õpetajate Seminari haridusega, ta täitis ka vallakirjutaja kohustusi (Rohtla 1967). Ministeeriumikoolide eesmärk oli koolid vabastada mõisasakste ja luterliku kiriku mõju alt ning vene keele oskuse arendamine eestlastest elanikkonnas (Tarvel 1993:205). Vastavalt uutele sihtidele olid koostatud ka õppekavad. Õppekeeleks sai vene keel. Palmse ministeeriumikoolis töötas ajavahemikus 1886-1919 kaheksa juhatajat. H. Rohtla nimetab oma käsikirjas kolme aktiivsemat kooli juhatajat. Joh. Göster - koduuriija, kes kogus rahvapärimusi ja teateid kodukoha minevikust. Ed. Linnamaa, keda süüdistati revolutsioonilise kõne esitamise pärast, arreteeriti mõisnike käsilaste poolt õppetunni ajal ja vabanes tänu lastevanemate energilisele tegutsemisele. Joh. Umbli, töötas aastatel 1889 – 1899, pidas ägedat võitlust sakslaste ülemvõimu vastu omavalitsuses (1967).

1892. aastal muudeti kool kaheklassiliseks (kuueaastase õppeajaga – esimeses klassis neli ja teises kaks aastat). Õpetajaid oli kaks, õpilasi üle saja. Kooli ametlik nimetus oli Palmsskoje dvuhklassnoje selskoje utsilistse ministerstva narodnogo prosvestsenija (Tarvel 1993:205). Õppekeeleks oli koolis vene keel (välja arvatud usuõpetuse tunnid), esimesel aastal emakeele abiga. Eesti keele õpetust oli vähe. Õpetajad kõnelesid teise klassi õpilastega eranditult vene keeles, aga õpilastel omavahel vene keele rääkimise sundust ei olnud (Tarvel 1993:206).

Palmse ministeeriumikool töötas 1886 - 1919. aastani, siis sai kool nimeks Võhma 6-klassiline algkool.

2.5. PALMSE KOOL AASTATEL 1920-1963

Kooli avamise palvega pöördusid Palmse ringkonna lapsevanemad Virumaa Maakonnavalitsuse poole, kust 1920. aasta 11. septembril tehti Palmse vallanõukogule ettepanek võtta arutlusele kooli avamise küsimus. 26. septembril toimus vallanõukogus arutus, kus otsustati Palmse mõisa avada kahe klassiline kool. Mõisa omaniku volinik, J. Engelhard, leidis linnaserehe otsast ühe toa klassiruumiks ja mõisast ühe pööningutoa õpetaja korteriks (Pukk 1923). 18. detsembril 1920. aastal valis vallanõukogu Palmse kooli esimeseks õpetajaks August Abramsoni. A. Abramson oli lõpetanud Vihula ministeeriumikooli 6 klassi.

Õppetöö algas 7. jaanuaril 1921. aastal, ühes klassiruumis õppis esimene ja teine klass ühe õpetaja juhendamisel. Kokku oli 28 õpilast. Õppevahendeid koolil ei olnud. Ainuke varandus oli ruutmeetri suurune puutahvel, mis anti koolile mõisa poolt ja Võhma koolilt laenatud lauad. Osa pinke olid hästi vanad, kus võis neli last kõrvuti istuda. Klassituba ei vastanud koolinõuetele (Pukk 1923).

1921/22. õppeaastaks tuli kutsega õpetaja Liisa Laupmann. Ta töötas kahe klassiga. Õpilaste arv kasvas nelja õpilase võrra. Ära jäid käsitöö tunnid materjali puudumise pärast, need

asendati matemaatikaga (ERA). Juurde oli muretsatud ainult mõni raamat ja "Eestimaa taskukaart". Esimeses klassi hinnati järgmiseid õppeaineid: kodulugu, emakeel, laulmine, võimlemine, joonistamine ja voolimine, ilukiri, rehkendus. Klassi lõpetamisel anti koolitunnistus (Lisa 5). Kool oli endiselt linnaserehes.

1922/23. a. lahkus Liisa Laupmann, asemele tuli Kundast pärit Marta Sock. M. Sock oli Narva linna neljaklassilise kiriku kooli lõpetaja, kahe aastase praktikaga. Kool jäi ametlikult kahe klassiliseks, kuid lastevanemate soovile vastu tulles, avas proua Sock eelmise aasta teise klassi lõpetajatele kolmanda klassi. Eesti Riigiarhiivis on säilinud lapsevanemate esitatud palvekirja ära kiri, mis esitati Viru Maakonna Haridusosakonnale (Lisa 6). Maakonna haridusosakond külastas kooli ja saatis vastuse Palmse vallavalitsusele. Haridusosakond hindas kooliruumide kõlbmatuteks ja palus vallavalitsusel aegsasti muretseda uued ruumid, millest tuli teavitada haridusosakonda (ERA).

1923. a. sügisel kolis kool valitsejamaajja, kus oli kaks klassiruumi. Samal aastal tuli Palmse koolijuhatajaks Kaarel Pukk. Pärit oli ta Avinurme vallast Ulvi külast, kus oli 6-klassilise kooli juhataja. Tema korter oli koolimajas. Koolitöö algas 1. oktoobril 51 õpilasega, kahe õpetajaga. Esimene võõrkeel oli saksa keel. Koolijuhataja Pukk õpetas matemaatikat, kodulugu, usuõpetust, ajalugu, käsitööd ja laulmist. Õpetaja Sock õpetas eesti keelt, kodulugu, joonistamist, võimlemist, geograafiat ja saksa keelt. Novembri algusest jäab õpetaja Sock kaheks kuuks beebiga koju. Asetäitjaks määratakse keskkooli haridusega Johanna Eemann. Kooliaasta lõpus vabastatakse proua Sock ametist, kui mitte kutseline õpetaja (Pukk 1923).

1924. aasta 21. juulil valitakse teiseks õpetajaks Amanda Weltmann, kes on ülikoolis õppinud kaubandusteadust. Kohale jõudes oli ta külmetanud ja hääle kaotanud, sellepärast kannatas koolitöö. A. Weltmanni ettevalmistus ei olnud õpetajale vastav, mistõttu vabastatakse ta kooliaasta lõpul ametist. 1925. aastal lahkuvad kooliruumidest vallavaesed, kuid osa ruume jääb veel mõisateenijate kätte (Pukk 1924).

1925. aastal tuli õpetajaks kohalik neiu Grete Palm, kes sama aasta kevadel lõpetas Rakvere Õpetajate Seminari. Kooliaastat alustas 57 õpilast. Koolile muretsetakse 15 uut koolipinki ja teine tahvel. Õppevahendite soetamiseks saadakse vallalt 10 000 marka ja kooli hoolekogult veel 2000 marka. Vanemate klasside õpilaste soovidele vastu tulles võeti osa Rakveres peetavast "Noorte laulu- ja spordipeost." Pikast teekonnast hoolmata tuldi koju lõbusas meeleolus (Pukk 1925).

1926. aasta 4. oktoobril algas koolitöö 47 õpilasega (Lisa 7). Koolis õpib 33 poissi ja ainult 14 tüdrukut. Õpetajad on samad. Tänu vallalt saadud rahale (15 000 marka) oli koolis kõik hädavajalik olemas. Õpetajatele olid mõned käsiraamatud ja täienes õpilaste raamatu kogu. Sellest õppeaastast hakkas kehtima koolikohustus kaheksandast eluaastast, mille tagajärjel edasijõudmine õppetöös halvenes. Õpilaste halva edasijõudmise põhjuseks oli ka raske kodune majanduslik olukord. Sellel õppeaastal oli IV klassis kümme õpilast, kellest viis lõpetas klassi, kolm vabastati kooli kohustusest vanuse tõttu ja kaks jäid klassi kordama (Pukk 1926).

1927. aasta septembris abiellusid õpetaja Grete Palm ja koolijuhataja Kaarel Pukk. Kool algas 3. oktoobril 47 õpilasega. 28. oktoobril oli koolijuhatajate ja vallavalitsuse ühine koosolek, kus arutati koolikohustuse viimist viiele aastale (Pukk 1927). Palmse neljanda klassi lõpetanutel oli võimalus kooliteed jätkata Võhma või Sagadi koolis, mis jäi kuue kuni kümne kilomeetri kaugusele. Palmse kool jäi endiselt neljaklassiliseks. Vallanõukogu otsustas, et koolikohustust Palmse vallas ei laiendata. Selline otsus tekitas palju sekeldusi ja vald pidi otsusest taganema (Pukk 1927). Siiski võttis viienda ja kuuenda klassi loomine veel aastaid aega.

1928. aastal algas koolitöö 8. oktoobril 51 õpilasega. Haridusminister pikendas koolivaheaega nädala võrra, sest vihmane suvi ei võimaldanud teha põllutöid. Kesktalvel levisid koolides üle Eesti mitmesugused nakkushaigused, eriti palju haigestuti grippi (Pukk 1928). Palmse kool jäi õnneks haigustest puutumata. Veebruarikuine külmaline katkestas koolis õppetöö kaheks nädalaks. Kevadel käis koolimajas õpilaste tervist kontrollimas doktor von der Mühlen,

meenutas oma mälestustes Richard Palm (Lisa 8 ja 22). Samal aastal otsustati kuueaastane koolikohustus kõikidele lastele.

1929/30 õppeaasta kooliellu muutusi ei toonud. Kuna koolikohustus oli kuus aastat, pöördusid lapsevanemad palvega vallavalitsuse poole, avada Palmes viies ja kuues klass. Kirjale vastust ei tulnud. Kevadel pöördutakse sama palvega Virumaa Koolivalitsuse poole ja koolis lubati avada viies klass (Pukk 1930). Kaarel Pukk kirjutab, et inimeste majanduslik olukord oli paranenud. Muret valmistab koolikohustuse eiramine. Ta kirjutab: "Kooli sundusest püüavad mõned kõrvale hoida igasuguste abinõudega, nagu veneaegsest kroonuteenistusest. Lasteema Olga Taniberg päästab oma kaks poega juba kahel aastal silma haigusega koolist. Arsti arvamise järgi oleks algul võinud haigust mõne nädalaga arstida. Käesoleval aastal on haiguse pärast koolikohustusest vabastatud neli õpilast, see on üldisest arvust 8 %."

1930/31 õppeaastal täitus kooli kümnes tööaasta. Kool töötas viie klassilisena ja õpilaste arv oli tõusnud üle 60. Koolist oli saanud tähtis paik külahva seas. Kooli ruumides korraldati tantsuõhtuid, tegutsesid erinevad seltsid, kes viisid läbi kursuseid ja loenguid. Kohalik laulukoor kogunes kooli õhtustele kooriproovidele. Koolis korraldasid poliitilised erakonnad valimiseelseid koosolekuid ja viisid läbi valimisi (Pukk 1931).

Kool oma kümne tegevusaasta jooksul oli muutunud tähtsaks kohaks külahva seas. 1923. aastal, kui kool uutesse lahendamatesse ruumidesse kolis, võeti üles laulukoori asutamise küsimus. Juba kahe nädala pärast kõlas esimene laulu harjutus. Palmse selts avas kooliruumides male-, spordi-, raamatukogu- ja põllumajandusosakonna. Agaralt tegutses põllumajandusosakond, kes korraldas mitmesuguseid loenguid.

1931/32 õppeaastal annab tunda üldine majanduslik kriis ka koolielus. Koolil ei õnnestu vallavalitsuselt saada eelarves ettenähtud summasid, venib õpilastelt raha kogumine õpikute ostmiseks. Palju on pöördumisi hoolekogu poole toetuste saamiseks. Õppeaasta teisel poolel võeti riigikogu poolt vastu seadus, mis keelas abikaasadel töötada ühes riigiasutuses. Õpetaja

Grete Pukil tuli oma ametist loobuda ja kuulutati välja uue õpetaja valimised. Õppeaasta teisel poolel asutatakse Palmse valla Õpetajate Ühing. Ühingu esimeseks suuremaks ürituseks oli valla koolide ühine lastepidu (Pukk 1932).

1932/33 õppeaasta uueks õpetajaks tuli Sagadi tütarlaps, Rakvere Õpetajate Seminari lõpetanud Alma Puumann. Kool töötas viie klassiga, I ja II klass ühes klassiruumis ja III-V teises klassiruumis. Õpilasarvuks oli 51. Õpilastele oli suursündmuseks sama aasta 5. juunil toimunud Palmse valla koolide ühine laulu- ja spordipidu, mis toimus Sagadi koolimaja juures spordiplatsil.

1933. aastaks on kooli maa piirid kindlaks määratud ja alustati kooliaia rajamisega. Hoolekogu eraldas selleks 25 krooni. Sügisel kaevati augud kümne õunapuu jaoks ja talve jooksul varuti materjale tara ehitamiseks. Kevadel istutati õunapuud ja piirati plats kahest küljest taraga. Hoolekogu määras väikese summakese seemnete ostmiseks. Tehti juurviljapeenrad, lapsed võtsid aia hooldamisest heameelega osa. Sellel õppeaastal õppis koolis 54 õpilast (Pukk 1933).

1934/35 õppeaastal õppisid ühes klassiruumis I-III klassi õpilased ja teises IV-V klassi õpilased. Õpilasi oli kokku 44. Alates sellest õppeaastast oli võõrkeeleks inglise keel (ERA). Suursündmuseks õpilastele sai vallas asuvate koolide ühine spordipidu Palmse tiigi ääres 26. mail (Pukk 1935).

Kooli kasutad olnud kivimaja ja 8 hektarit maad anti riigi poolt tasuta Palmse vallavalitsusele. Vallavaltisus tõstis rendisummat üle 100 % ja õpetajad loobusid maa kasutamisest (Pukk 1935).

1935. aastast hakkas kooli juures tegutsema kodutütred õpetaja A. Puumanni juhendamisel. Koolisundust alandati neljateistkümnenda eluaastani, see vähendas käitumisprobleeme koolis. Puudunud päevade trahvi suurus oli a'30 senti (Pukk 1936). Õpilaste arv koolis oli 51 (ERA).

1936. aastal asutas K. Pukk Palmse noorkotkaste rühma (Lisa 9). Vormiriided osteti ise. Peeti koondusi ja õpiti teatud erialasid. Et saada märk, mis tunnistas häid oskusi õpitud erialal, oli vaja läbida katsed. 24. veebruaril toimus aktus, kus kodutütred ja noorkotkad andsid töotuse.

Õpilaste arv koolis vähenes, sellel aastal õppis koolis 44 õpilast. Ikka on koolil probleeme mõnede lastevanematega, kes ei saanud oma lapsi kooli (Pukk 1937).

1937/38 Õppeaastal on õpetajad endised: Kaarel Pukk ja Alma Loigu. Nimede eestistamisega sai Puumannist Loigu. Õpilasi oli I -10, II- 9, III-12, IV-9, V-6, kokku 46 õpilast (Lisa 10). Siiani ei olnud koolil mingisugust muusikariista, kasutati K. Puki isiklikku kodus valmistatud harmooniumit. Nüüd õnnestus koolile osta harmoonium. Poole rahast kogus hoolekogu pidudega ja pool andis vallanõukogu (Pukk 1938). Koolijuhataja suureks sooviks oli luua oma Palmse orkester. Ta kirjutab kooli kroonika raamatus järgmist: " Et asja kuidagi liikuma panna ja noori jõude muusika alal juurde kasvatada, asutasin koolile vilespillide orkestri. Raha tuli hankida jällegi pidudega ja osalt omast taskust panna tuleviku lootuste peale. Tahaksin näha, et sellest väikesest vilespillide orkestrikesest välja kasvaks orkester. Ka väljast poolt kooli võtavad sellest algatusest mõned noored osa, nii et kooli pidusid ilustab, olgugi väikene, aga ikkagi oma orkester koosnev 4-5 vilest, üks viiul, saatemuusikaks harmoonium ja löökriistadeks suur trumm, triangel ja tamburin. Kas kasvab sellest väikesest seemnest ükskord suur puu?"

Kahjuks see soov ei täitnud, muidugi oli põhjuseks sõda. Kooli orkestrikesest on säilinud foto (Lisa 11).

1938/39 õppeaastal suurenes õpilaste arv 54-ni. Eriliseks sündmuseks sai "sooja lõuna" pakkumine. Muidugi ei olnud tegemist lõunasöögiga, vaid sooja teega, mille juurde söödi kodunt kaasa võetud võileibu. Igal õpilasel tuli maksta tee eest 20-22 senti kuus (Pukk 1939).

Eelnevat aega meenutas endine õpilane Ilma Naan järgmiselt: Koolipeoks õpiti tavaliselt ka näidend. Õpetaja A. Liivaleht õpetas näidendi teksti ja liikumise, K. Pukk õpetas selgeks näidendi laulud. Jõulupeod olid alati kõige oodatumad. Jõuluks olid lastele kooli poolt ka väikesed kingipakid, kuhu oli pandud komme, küpsiseid ja õunu. Talvel mängisime tiigimäel, mäest lasime liugu kuuseoksaga. Suuski igal lapsel ei olnud ja poisid tegid neid tihti tünnilaudadest. Meie tüdrukud sõitsime tihti poiste suuskade taga kannustel. Uisutamine

toimus ühel jalal lükates. Saapa alla pandi "tritsud", nii nimetasime vikati tera klotsi all. Igal esmaspäeval peeti kogu koolile lühike palvus, mis toimus klassikomplektide kaupa (nooremad ja vanemad eraldi). Palvusel luges koolijuhataja Kaarel Pukk ja koos laulsime (Lisa12).

1939/40 ei toonud kooliellu muutusi. Töötasid samad õpetajad ja klassikomplektid. Juba mitu aastat olid lapsevanemad tõstatanud esile küsimuse kooli muutmisest kuue klassiliseks, kuid vallanõukogu ei andnud mingit vastust. Samal õppeaastal kooli kontrollinud inspektor tegi vallanõukogule ettepaneku, avada Palmse algkooli juurde kuues klass (Pukk 1940).

Eelpool toodust oli näha, et Eesti Vabariigi algus aastail tegevust alustanud kaheklassiline Palmse kool, kasvas nende aastatega viieklassiliseks. Ajajooksul paranesid õpitingimused, kool kolis uutesse ruumidesse. Õpilaste arv kõikus 50 piiril. Koolist oli saanud küla jaoks tähtis koht, kus tegutsesid seltsid, korraldati peoõhtuid, toimusid laulukoori proovid. Palmse kooli ellu, nii nagu teistegi koolide ellu, tõi muudatusi Eesti vägivaldne okupeerimine Nõukogude Liidu poolt 1940. aasta suvel.

2.6. PALMSE ALGKOOL OKUPATSIOONI AASTAIL

1940. aastal avati Palmse kuues klass. Õpilasi oli koolis 60. Nõukogude riigikorra kehtimisega oli koolis ka mitmed muudatused. Usuõpetus jäeti õppekavast välja, uue õppeainena tuli juurde vene keel. Esimesel poolaastal õpiti vene keelt 4.-6. klassini, teisel poolaastal juba ka kolmandas klassis. Raskusi oli õpikutega, sest Eesti Vabariigi aegseid õpikuid ei lubatud kasutada ja uusi polnud veel ilmunud. Õppeaasta jooksul ilmusid mõned raamatud vihkude kaupa, kuid kõiki ei saadud koolitöö lõpuks siiski kätte. Nõukogude koolisüsteemi kohaselt pandi maksma seitsme aastane koolikohustus. Kooli revideerimisel tõstatati küsimus seitsmenda klassi avamisest Palmse, kuid sõja tõttu jäi kooli ümberkorraldamine pooleli (Pukk 1941).

1941. aasta sügisel hõivati Eesti Saksa vägede poolt 1944.aasta septembrini. Õppetöö koolis toimus lünklikult, sest väeosad peatusid koolimajas.

1941. aastal algas kool alles novembris, sest koolis paiknesid saksa sõjaväeosad. Usuõpetus võeti jälle õppekavasse. Vene keel jäeti ära, selle asemel pandi suuremat rõhku saksa keelele. Takistuseks oli õpikute, vihikute, pliiatsite ja teiste õppevahendite puudus. Samuti segasid koolitööd pimedad klassiruumid, sest petrooliumi anti koolile talve jooksul vaid kolm liitrit. Kodudes olid lapsed ainult peerutule valgel. Sel aastal oli talv väga külm, mistõttu kooliaias hävisid noored õunapuud ja marjapõõsad jäid kauaks põdema (Pukk 1942).

16. mail 1942. aastal välja antud algkooli lõputunnistusele on lisatud saksa keel. Tunnistuse blankett on Eesti Vabariigi aegne (Lisa 13).

1942/43 õppeaastal olukord koolis paranes, ilmusid õpikud, saadi vähesel määral koolitarbeid ja paranes valgustusküsimus. Uueks suureks mureks oli jalanõude puudumine, mille pärast ei saanud nii mõnigi laps kooli tulla. Paljud õpilased käisid koolis puust taldadega jalanõudes. Kahjuks said need jalanõud saatuslikuks ühele Palmse kooli VI klassi õpilasele. Novembrikuu torm murdis pargis palju puid, mida läksid õpilased Hugo Kallas ja Ülo Mäetam vaatama. Nende selja taga murdis pargi põline kask. Ülo Mäetam jõudis kõrvale hüpata, kuid Hugo Kallas komistas ja sai langeva puu all surma (Pukk 1943).

1943. aasta kevadel välja antud klassitunnistus on erinev eelnevatest. Tunnistusele kanti õpilase hinded ainult kahel korral: esimesel poolaastal ja teisel poolaastal. Tunnistusele on kuupäevaliselt märgitud järgmise poolaasta koolitöö algus (Lisa 14).

1943/44 õppeaasta oli väga lühike ja katkendlik. Esimesel poolaastal toimus töö koolis võrdlemisi korrapäraselt, kuid teisel poolaastal katkestati järjekindlalt koolitöö. Sõjaliin oli Narvale lähenenud ja tagalas puhkusel viibivad väeosad paigutati koolimajadesse ja teistesse suurematesse ruumidesse. Alates 1944. aasta veebruarist oli kool Saksa sõjaväeosade kasutada. Märtsikuus sai kool mõne nädala töötada, siis asusid jälle väeosad koolimajja.

Maikuu keskpaigast kuni 19. septembrini asus koolis kantselei, mõisa ruumides ja ümbruskonna taludes asusid väeosad. Eelpool nimetatud päeval lahkusid saksa väeosad Palmsest ja mõne päev hiljem ilmusid Punaarmee üksused (Pukk 1944).

Eesti langes uuesti võõra võimu alla ja jäi sinna pikkadeks aastakümneteks. Need aastad tõid endaga kaasa arreteerimisi, tagakiusamisi, Siberisse saatmisi.

Pisut eelnevat ja järgnevat kooliaega iseloomustab ilmekalt Aino Jalakas.

Minu koolitee algas 1943. aasta sügisel. Esimesest koolipäevast on kõige eredamalt meelde jäänud õpetaja Liivalehe imeilus põikitriibuline sametkleit. Esimene kooliaasta jäi suhteliselt lühikeseks, sest veebruarikuus pandi koolimajja elama saksa sõdurid ja laste jaoks ei olnud siin enam ruumi. Järgmisest sügisest jäi Eestimaa uue võõrvõimu meelevalda.

Usuõpetuse tundi enam tunniplaanis ei olnud. Hakkasime laulma natuke teistmoodi laule. Õpikutesse ilmusid uutmoodi pildid ja jutud. Klassi seinalt vaatas meile vastu heasüdamlikult naerata vuntsidega mees, kes pidi olema kõikide laste sõber, meie isa, juht ja õpetaja.

Pärast sõda oli kõigest puudus. Kasutasime vanu, suurematelt lastelt saadud õpikuid (Lisa 15).

1944/45 õppeaastal algas koolitöö 1. novembril. IV klass suleti, kuna kooli tuli ainult üks neljanda klassi õpilane. Töötas kaks klassikomplekti: I, II, III ja V, VI. Sellel õppeaastal tuli uueks aineks vene keel, saksa keel jäi teiseks võõrkeeleks ja usuõpetus võeti õppekavast üldse välja. Õpetajate enesearendamisele ja poliitilis-ideelisele kasvatusel juhatakse suuremat tähelepanu. Moodustatakse pedagoogilis-metoodilised ringid ja ametiühingud peavad vähemalt 2 korda kuus korraldama loenguid. Uuenduseks oli, et neljandad klassid pidid tegema eksameid. See oli õpetajatele võõras, kuid eksamite tulemused olid täiesti rahuldava (Pukk 1945).

Nakkushaiguste ärahoidmiseks määrati lastevanemate seast sanitaarvolinikud, kellele tehti ülesandeks vähemalt kord kuus üle vaadata koolimaja ümbrus, klassiruumid ja õpilaste puhtus. Igal hommikul kontrollis õpetaja koos ühe õpilasega koolilaste puhtust. Nakkushaigusi Palmse

koolis ei olnud. Endiselt oli päevakorral valgustusprobleemid, samuti tunti puudust jalanõudest ja riietest. Klassiruumid olid korrast ära ja vajasisid remonti (Pukk 1945).

1945/46. õppeaasta alguseks tehti hädavajalik remont. Valgendati klasside laed ja seinad, parandati ahjud, akendele pandi puuduvad klaasid. Õppetöö algas 1. septembril neljaklassilises koolis. 5. ja 6.klassi õpilased jätkasid oma kooliteed Võhma või Sagadi koolis. Kuigi kõikidel seitsme aastastel oli kooli tulek kohustuslik, ei tulnud kolm seitsme aastast last esimesse klassi. Vanemad tõid põhjuseks riiete ja jalanõude puuduse (Pukk 1946).

1946/47 õppeaastal töötas kool neljaklassilisena. Sellel aastal õppis koolis 41 õpilast. Raskusi valmistas koolitarvete ja õpikute saamine. Õpilaste koolis käimist takistas asjaolu, et kohalik Sagadi Kooperatiiv ei suutnud õpilasi varustada vajalikul hulgal saabaste ja riidematerjaliga. Palmse valla Täitevkomitee ei varustanud kooli küttepuudega. Koolijuhataja pöördus abipalvega lastevanemate poole, kes aitasid puid lõigata kooli pargist (Pukk 1947).

1947/48 ja 1948/49 õppeaastal koolielus suuri muutusi ei olnud. Paranes olukord õpikute ja koolitarvete osas. Hädavajalikud remonditöö teostati lastevanemate abiga. Kooli revideeris inspektor A.Nõmmaru, kes soovitas lastevanemate koosolekul ülestõstatada küsimuse, avada uuesti Palmse koolis 5. ja 6. klass. Lapsevanemad tegid pöördumise ja Virumaa TK Haridusosakond toetas ettepanekut (Pukk 1949). Lisast saab lugeda Ilma Sooveri meenutusi kooliajast (Lisa 16)

1949/50. õppeaastal avati uuesti 5. ja 6. klass. Koolis õppis 54 õpilast. Kool jäi töötama kahe komplektiga. Juurde määrati kolmandaks õpetajaks Mahkvei Kalju, kes oli lõpetanud keskkooli ja olnud ühe aasta praktikal Kunda 7.klassilises koolis. Kuna õpetajate töökoormus ei olnud liiga suur, siis jätkus neil energiat ka tööks väljaspool kooli. Koolijuhataja K. Pukk juhatas poliitringi, õpetajad esinesid loengute ja ettekannetega väljaspool kooli. Pioneerirühma tegevus kooli juures elavnes, pioneeride arv tõusis 23-ni. Õppeaasta lõpul kooli revideerinud inspektor ei jäänud uue õpetaja tööga rahule ja seetõttu tuli K. Mahkveil koolitööst loobuda (Pukk 1950).

1950/51. aastal jäi Palmse valla piiridesse vaid kaks seitsme klassilist kooli: Võsu ja Sagadi. Palmse kool jäi ühe komplektiliseks, õpilaste arv langes 27-le. Koolijuhatajaks jäi edasi K. Pukk ja A. Liivaleht poole kohaga õpetajaks. Ta ei soovinud perekondlikel põhjustel mujale minna. Riiklike administratiiv jaotusete ümberkorraldamisel kaotati vallad ja maakonnad ning Palmse kool jäi Loksa rajooni Võhma külanõukogu piiridesse. Samal õppeaastal tõstatati Virumaa Täitevkomitee Haridusosakonna poolt koolijuhataja K. Puki ümberpaigutamise küsimus. Uue kandidaadi puudumisel jäi K. Pukk ajutiselt ametisse. Loksa Rajooni TK Sotsiaalkindlustusosakond teatas K. Pukile, et ta jäi ilma vanadustasust ja pensionisaamise õigusest (Pukk 1951).

1951. aasta klassi lõputunnistuse blankett oli vene keelne, kuhu lisaks veerandi hinnetele tuli hinnata käitumist, edasijõudmist ja korda. Tunnistusele oli kantud õppeveerandil puudunud päevade arv (Lisa 17).

1951/52. õppeaastal algas koolitöö 26 õpilasega. A. Liivalehele pakutakse juhataja kohta Palmse algkoolis, millest ta keeldus. Juhataja tööd jätkab Kaarel Pukk. A. Liivalehe töökoormus oli 17 tundi nädalas. K. Pukil 21 tundi nädalas. Kooli ei varustatud vajalikul hulga õpikutega, seepärast tuli õpilastel leida eelmise aasta koolikaaslastelt pruugitud õpikuid. Viimase veerandi töötas K. Pukk üksi, sest A. Liivalehega juhtus õnnetus Loksale koosolekule sõites. Ta pandi haiglasse, kus tal tuli lamada selgroo vigastusega kuni augusti lõpuni. Kevadel lõpetasid klassikursuse 24 õpilast, kaks kolmanda klassi õpilast jäi klassi kordama. Kevadel teatati K. Pukk'ile, et tal tuleb koolitööst Palmes loobuda (Pukk 1952).

Muidugi oli selle põhjuseks Kaarel Puki aktiivne tegevus Eesti Vabariigi ajal Kaitseliidu ja Omakaitse liikumises. Kõige halvemast ta küll pääses, kuid Palmes tal enam töötada ei lubatud. Tema viimased tööaastad möödusid Koolimäe algkoolis. Rajanud Võsule uue kodu, veetis ta oma pensionipõlve seal.

1952. aasta kevadest lõpevad märkmed Palmse Algkooli kroonika raamatus, mida täitis järjekindlalt Kaarel Pukk. Palmse algkooli uueks juhatajaks asus 1952. aasta sügisel Linda Sova, kes töötas ühe kuu koos endise juhatajaga. L. Sova lõpetas 1950. aastal Rakvere I Keskkooli ja jätkas õpinguid Rakvere Pedagoogilises Koolis. Palmsest leidis ta elukaaslase ja praegu kannab ta Linda Kaasikese nime. Järgnevad mälestused on kirja pandud Linda Kaasikese meenutuste põhjal.

Palmse algkooli juhataja ametipostile oli ühtpidi kerge ja samas väga raske asuda, rääkis L. Kaasike. Kergeks muutis selle aastaid töötanud hariduselu hea korraldus, kooli tavad ja traditsioonid, kogemustega töökaaslane A. Liivaleht, aktiivselt tegutsenud hoolekogu, abivalmid lapsevanemad, väga heas korras kooli dokumentatsioon. Hingeliselt raske oli juhtimise ülevõtmine Kaarel Pukilt, kelle juhtimisel tegutses kool 1923-st aastast.

Linda Kaasikese juhataja aastatel töötas Palmse kool neljaklassilise algkoolina, kus õppetöö toimus kahes liitklassis. Õpilaste arv oli nendel aastatel pisut üle kahekümne (Lisa 18). Õpetajad, nii L. Kaasike kui A. Liivaleht, andsid tunde mõlemas liitklassis. A. Liivaleht töötas koolis poole koormusega, andes eesti keelt, loodusõpetust ja laulmist. L. Sova töötas täiskoormusega, andes vene keelt, matemaatikat, loodusõpetust, kehalist kasvatust ja oli koolijuhataja. Koolimaja hoidis korras A. Tommula, kelle juhendamisel tegutsesid õpilased oma kooliaias.

Õpilased olid töökad ja teotahtelised, mitmed kooli lõpetajad jätkasid kooliteed Rakveres ja hiljem kõrgkoolis. Palmse algkooli õpilased Eda Muik ja Eha Kõrge lõpetasid Rakvere Gümnaasiumi kuldmedalitega vastavalt aastatel 1967 ja 1968.

Koolipargis toimusid igal aastal spordivõistlused ja maastikumängud. Õpilastele meeldejäävamad olid L. Kaasikese arvates koolide kokkutulekud Loksal. Seal toimusid sportlikud võistlused, kus korraldati õpilastele ka väike laevasõit lahel (Kaasike telefoniintervjuu 21. aprill 2002). Viiekümnnendate aastate kooliaega meenutas veel vilistlane Helgi Hallimäe (Lisa 19).

1955. aasta kevade välja antud tunnistusele pidi õpetaja märkima õpilase puudunud täis-õppepäevad, üksikud puudunud tunnid ja hilinemised (Lisa 20). Tunnistuse blanketid olid eesti keelsed.

1960. aasta suvel jäi Linda Kaasike lapsehoolduspuhkusele, tema töökohustused Palmse Algkoolis võttis üle Aino Jalakas.

1960/61 õppeaastal asus kooli tööle Rakvere Pedagoogilise Kooli lõpetanud õpetaja Aino Jalakas. Temast sai kolleeg oma endisele õpetajale Alma Liivalehele. Kool töötas kahe klassikomplektiga ja õpilaste arv oli üle kahekümne.

1961/62 õppeaastal erilisi muudatusi ei olnud. Kool töötas kahe klassikomplektiga. Õpilaste arv vähenes 16-le. Õpetajad oli A. Jalakas ja A. Liivaleht.

1962/63 õppeaastal oli kooli õpilasnimekirjas 8 õpilast. Koolitöö hakkas toimuma ühes klassiruumis ja õpetaja Aino Jalaka juhendamisel. Töölt lahkus kolmkümmend aastat Palmse koolis töötanud Alma Liivaleht. See õppeaasta jäi koolile viimaseks. Viimaseid kooli aastaid meenutab lisas Endla Pajula (Lisa 22).

A. Jalakas meenutab kooli viimaseid tööaastaid järgnevalt:

Esimese aasta töötasime õpetaja Liivalehega kahekesi. Järgmisel sügisel ähvardas kooli klasside liitmise oht. Siis tõi õpetaja Liivaleht Sagadist oma vennatütre 16. koolilapseks ja saime 2 klassikomplektiga edasi töötada. Kuid kolmandal sügisel oli koolilapsi ainult 8 - see oli pool nõutavast laste arvust. Kuna õpetaja Liivaleht käis koolis sellel ajal, kui ei õpetatud vene keelt, siis ei olnud ta võimeline kõiki tunde koolis andma. Nii tuligi tal natuke aega enne pensioniikka jõudmist oma armastatud tööst loobuda. Töötasin viimase aasta üksi ning 1963. aasta kevadel Palmse kool suleti (Lisa 15).

Algkool Palmses avati uuesti 1921. aastal ja tegutses ühtejärke nelikümmend kaks aastat. Esimestel aastakümnetel oli kool viie või kuue klassiline, viimased kolmteist aastat aga

neljaklassiline. Neljakümne kahe aasta jooksul töötas kool viie juhataja käe all. Kõige suurema panuse Palmse hariduselu arengule andis koolijuhataja Kaarel Pukk, kes töötas sellel ametipostil peaaegu kolmkümmend aastat. Õpetajatest töötas pikki aastaid Palmse algkoolis Alma Liivaleht. Kaarel Pukk ja Alma Liivaleht – nende kahe inimese elutöö moodustabki suurema osa Palmse kooli ajaloost. Nende juhendamisel tegutsesid noorkotkad ja kodutütred, laulukoor, näitering, kooli orkester.

2.7. ÕPPETÖÖ SISUST PALMSE KOOLI TÖÖAASTATEL 1870-1960

Õppetöö sisu väljendub õppeplaanide ja õppeprogrammide kaudu. Antud töös on võetud vaatluse alla õppeplaanid, millega töötati okupatsioonide ja Eesti Vabariigi aegadel ka Palmse koolis. 1870. aasta teisel poolel kehtestati kogu Eesti alal rahvakoolide ühtne õppeplaan ja programm. Õppekavad teevad vahet 1-klassilise ja 2 või rohkema klasside arvuga töötava vallakooli vahel (Pöld 1933:119). Üheklassilises vallakoolis kehtis tunnikava (Tabel 1).

Tabel 1

Üheklassilise vallakooli tunnikava (1870)

ÕPPEAINE	I jaos tunde	II jaos tunde	III jaos tunde
Usuõpetus	5	5	5
Emakeel	12	10	8
Rehkendamine	6	6	6
Laulmine	3	3	3
Võimlemine poistele	3	3	3
Näputöö tüdrukutele	3	3	3
Geograafia	-	2	2
Saksa keel	-	-	2
Vene keel	-	-	2
Kokku	29	29	31

Usuõpetuse, lugemise, kirjutamise, rehendamise ja laulmise kõrval muutus kohustuslikuks õppeaineiks geograafia ja soovitatavateks ajalugu, vene keel, võimlemine poistele ja käsitöö tütarlastele. Koolides hakkas kehtima kindel kord ja plaanikindel töötamine (Tabel 1).

Palmse vallakool oli ajajärgul 1874 –1886 samuti üheklassiline. Koolmeistril ei olnud nendel aastatel abilist, nii tuli õpetajal toime tulla ligemale saja õpilase õpetamisega. Pooled nendest käisid koolis viis päeva nädalas, teine pool olid ühepäevalised (Rohtla 1967).

Esimesed koolikorraldused saabusid koolidesse 1887. aasta sügisel. Peatahelepanu pöörati usuõpetuse ja vene keele õpetamisele. Vene keel pidi saama vallakoolides õppekeeleks kahe aasta pärast (Andresen 1995:138).

1891. aasta sügisel järgnesid uued korraldused, mille tulemusel ühtlustati koolides õppetöö, pikendati õppeaastat ja suurendati koolitundide arvu nädalas (samas:138). Vallakoolidele kehtis järgmine õppeplaan 1891. aastal (Tabel 2):

Tabel 2

ÕPPEAINE	Noorem jagu	Keskmine jagu	Vanem jagu
Vene keel	8	7	7
Eesti keel	8	5	5
Aritmeetika	6	6	6
Geograafia	-	2	2
Laulmine	3	3	3
Kalligraafia	-	2	2
Võimlemine poistele	2	2	2
Käsitöö tüdrukutele	2	2	2
Usuõpetus	6	6	6
Kokku	33	33	30

Võrreldes 1870-nda aasta õppeplaaniga (Tabel 1), vähenes suurel määral eesti keele tundide arv ja suurenes vene keele tundide arv. Lisandus uus õppeaine kalligraafia. Tunnikavast kadus saksa keel.

Suurt tähelepanu pöörati vene keele, usuõpetusele ja aritmeetikale. Kalligraafiatunnid tuli võrdselt jaotada eesti ja vene keele vahel. Käsitööd võis õpetada ainult siis, kui oli olemas vastavate võimetega inimene.

Pärast okupatsiooni hakkas Eesti Ajutine Valitsus koolielus ümberkorraldusi tegema. Esimeseks haridusministriks sai Peeter Põld, haridusministri asetäitjaks Friedrich Mikkelsaar (Andresen 1995:167). Oma vabariigi algusaastail töötati ajutise algkooli õppeplaani alusel. 1920. aastal võeti vastu "Avalikkude algkoolide seadus".

Seadus nägi ette, et algkool on emakeelne ja maksuvaba. Algkooli oli kohustatud astuma lapsed, kellel õppeaasta alguseks täitis seitsmes eluaasta. Koolikohustus kestis algkoolis kuni kursuste lõpetamiseni, kuid mitte üle kuueteistkümne eluaasta. Õpilaste korralikku kooliskäimist kontrollis koolihoolekogu. Algkooli kursus kestis kuus aastat, üks õppeaasta kestis vähemalt 35 nädalat.

Algkooli tegevust juhtisid ja korraldasid:

1)algkoolijuhataja, 2)õpetajad, 3)pedagoogika-nõukogu, 4)kooli hoolekogu.

Algkoolis õpetati järgmiseid õppeaineid: kodulugu, emakeel, usuõpetus, laulmine, võimlemine, käsitöö, joonistamine ja joonestamine, aritmeetika ja algebra, geomeetria, loodustugu koos tervishoiuga, maateadus, ajalugu, kodanikuteadus, võõrkeeled.

Algkooli klasse nimetati õppeaasta järgi I, II,.....VI klassiks. Iga klassi läbimiseks kulub üks õppeaasta. Õpilasi ei jäetud ühte klassi kauemaks kui kaheks õppeaastaks.

Algkooli õpetajaks võis saada õpetajate-seminari kursuse lõpetaja või kesk- ja kõrgema õppeasutuse lõpetaja, kes oli omandanud õpetaja kutse. Õpetajate valik kooli pidi olema avalik. Selleks pidi ilmuma avalik teade vähemalt kahes ajalehes kaks nädalat enne valimisi.

Seaduses oli ära toodud tunnikava, milles oli kindlaks määratud tundide jaotus esimesest kuuenda klassini.

Tabel 3

ALGKOOLI TUNNIKAVA AASTAL 1920

Õppeained.	Klassid.						
	I	II	III	IV	V	VI	kok ku
1.Kodulugu.	4	4	4	-	-	-	12
2.Matemaatika	5	5	6	5	5	5	31
3. Emakeel	6	6	6	5	4	4	31
4.Ajalugu	-	-	-	2	2	2	6
5.Geograafia	-	-	-	2	3	2	7
6.Looduseõpetus.				4	5	6	15
7. Ühiskonnaõpetus.	-	-	-	-	-	1	1
8 Joonistamine.	2	2	2	2	2	2	12
9.Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12
10 Laulmine.	2	2	2	2	2	2	12

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	kok ku
11. Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12
12. 1. võõrkeel.	-	-	4	4	4	4	16
13. 2. võõrkeel	-	-	-	-	3	3	6
KOKKU:	23	23	28	30	34	35	173

1. võõrkeel - Eesti õppekeelega koolis inglise keel, mitte-eestikeelses koolis eesti keel.

2. võõrkeel - Eesti õppekeelega koolis saksa keel, mitte-eestikeelses koolis inglise keel.

Palmse Algkoolis asendati 1921/22 õppeaastal tööõpetuse tunnid matemaatikaga. Selle põhjuseks oli tööõpetustunni materjalide puudumine (ERA).

Tabelis 3 näeme, et esimesel kolmel õppeaastal oli pearõhk emakeelele ja matemaatikale. Nädalas oli neli koduloo tundi. Joonistamist, laulmist, käsitööd ja võimlemist kaks tundi nädalas. 1. ja 2. klassis soovitati võimlemist anda nelja poole tunnilise tunnina. Neli võõrkeele tundi lisandus kolmandas klassis, võõrkeeleks eesti õppekeelega koolis oli inglise keel. Palmse kooli 1. ja 2. klassi nädalakoormus oli 23 tundi, 3. klassil 28 tundi.

4. klassis asendus kodulugu loodusõpetusega, mis andis algteadmised bioloogiast, füüsikast, mineraloogiast ja tervishoiust. Lisandusid ajalugu ja geograafia ehk maateadus. Neljanda klassi õpilase nädala koormus oli 30 tundi.

5. klassi olid samad õppeained, mis neljandas klassis. Juurde tuli kolm võõrkeeletundi, mis eesti õppekeelega koolides oli saksa keel. Nädalakoormus 5. klassis oli 34 tundi.

6. klassis suurenes nädalakoormus ühe tunni võrra. Lisandus õppeaine ühiskonnaõpetus, kus õpiti kodaniku õiguseid ja kohustusi ning kodaniku eetikat.

1928. aastal kehtestati uued õppeplaanid, mis koostati eraldi maa- ning linna algkoolide jaoks. Maa algkoolide õppeplaanis oli suurem tundide arv emakeeles, matemaatikas ja loodusõpetuses (Tabel 4). Linna algkoolide õppeplaan nägi rohkem tunde ette võimlemises ja joonistamises. Võrreldes 1920. aasta õppeplaaniga suurenes 1. ja 2. klassi õpilase nädalakoormus kolme tunni võrra (s.o 26 tundi nädalas), 3. ja 4. klassis jäi nädalakoormus samaks, 5. ja 6. klassil vähenes nädalakoormus vastavalt 2 tundi ja 3 tundi.

Uues õppeplaanis suurenes emakeeletundide arv igas klassis, koduloole lisati juurde kõlblus- ja kodanikuõpetus. Kodulootunni eesmärk oli lastele tutvustada kodukoha ümbrust. Iga kool pidi koduloo õpetamiseks koostama oma õppeprogrammi, lähtudes seejuures kohalikest oludest ja loodusest (Andresen 1995:169).

Uuesti oli õppeainete nimekirjas usuõpetus, võõrkeeli oli õppeplaani jäänud üks. Võõrkeel algas viiendast klassist ja toimus viis tundi nädalas (Tabel 4).

Tabel 4

ALGKOOLI TUNNIKAVA ÕPPEAASTA 1928/29

Õppeained.	Maal.						
	I	II	III	IV	V	VI	Ko kku
1.Kodulugu, kõlbluse- ja kodanikuõpetus.	3	3	4	1	1	2	14
2.Usuõpetus	2	2	2	2	1	1	10
3. Emakeel	8	8	8	7	6	5	4
4.Ajalugu	-	-	-	2	2	2	6
5.Matemaatika	5	5	6	5	5	5	31
6.Looduseõpetus.	-	-	-	3	4	4	11

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	kok ku
7.Maateadus	-	-	-	2	2	2	6
8.Kujutamine: voolimine ja joonistamine.	2	2	2	2	1	1	10
9.Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12
10.Laulmine.	2	2	2	2	2	2	12
11.Võimlemine ja tervishoid.	2	2	2	2	1	1	10
12.Võõrkeel.	-	-	-	-	5	5	10
KOKKU:	26	26	28	30	32	32	174

1935. aastal kinnitab haridus- ja sotsiaalminister N. Kann uue algkoolide tunnikava määruse. Veelgi suurendati emakeele, usuõpetuse, matemaatika tundide arvu algkoolis. Õppeainete nimekirjast puuduvad aga hoopis võõrkeele tunnid (Tabel 5.). Koolides, kus 1934-1935 õppeaastal õpetati 5. klassis võõrkeelt, lubati 1935-1936 õppeaastal jätkata võõrkeele õpetamist 6. klassis kolme tunniga nädalas. Koormus väheneb 3. klassis 27 tunnile ja 4. – 6. klassis 30 tunnile nädalas. Esimeses ja teises klassis jääb tundide arv samaks (Tabel 5).

Tabel 5

ALGKOOLI TUNNIKAVA ÕPPEAASTAST 1935/36

Õppeained.	Klassid.						
	I	II	III	IV	V	VI	kok ku
1.Emakeel	8	8	8	7	6	6	43
2.Usuõpetus	2	2	2	2	2	2	8
3. Kodulugu	2	2	3	-	-	-	7
4.Loodusõpetus ja tervishoid	-	-	-	4	4	4	12

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	kokku
5. Matemaatika	6	6	6	5	5	5	33
6. Maateadus	-	-	-	2	2	2	6
7. Ajalugu ja kodanikuõpetus	-	-	-	2	3	3	8
8. Joonistamine	2	2	2	2	2	2	12
9. Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12
10. Laulmine.	2	2	2	2	2	2	12
11. Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12
KOKKU:	26	26	27	30	30	30	169

1938. aastal kehtima hakanud uus õppeplaan tõi tunniplaani muudatusi ja uue õppeaine. Esimeses kolmes klassis oli nüüd kirjatehnika tund üks kord nädalas (Tabel 6.). Uue õppeplaani järgi oli korralik ja loetav käekiri igale õpilasele kohustuslik. Eesti Riigiarhiivis on säilinud Palmse kooli õpilaste poolt 1945. aastal sooritatud emakeele ja matemaatika eksamilehed. Tehtud töödest torkab silma puhtus ja selgelt loetav käekiri.

Uus õppeplaan tõi muudatusi matemaatika tundide arvu kohta. Tundide arv vähenes esimeses kolmes klassis ühe tunni võrra. Loodusõpetuse ja tervishoiu tunnid algasid kolmandast klassist, eelmise õppeplaani järgi alles neljandast klassist. Muutusi ei olnud usuõpetuses, maateaduses, joonistamises, käsitöös, võimlemises ja laulmises. Vähenes õpilaste nädalakoormus igas klassis, võõrkeeli ei olnud õppeplaanis (Tabel 6)

Tabel 6

MAA-ALGKOOLI ÕPPEPLAAN ÕPPEAASTAST 1938/39

Õppeained.	Klassid.						
	I	II	III	IV	V	VI	Ko kku
1. Emakeel ja kodulugu.	9	9	7	7	6	6	44
2. Matemaatika	5	5	5	5	5	5	30
3. Usuõpetus	2	2	2	2	2	2	12
4. Ajalugu ja kodanikuõpetus	-	-	-	2	3	3	8
5. Maateadus	-	-	-	2	2	2	6
6. Looduseõpetus ja tervishoid			3	3	3	3	12
7. Kirjatehnika	1	1	1	-	-	-	3
9. Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12
10. Laulmine.	2	2	2	2	2	2	12
11. Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12
KOKKU:	25	25	26	29	29	29	163

1940. aasta okupatsiooni ajal jäeti õppeplaanist välja usuõpetuse tunnid, sest religioon oli nõukogude korra ajal põlu all. Uuteks õppeaineteks said konstitutsioon ja vene keel. Endised kodanikuõpetuse tunnid kaotati.

1941-1944 aastatel kehtinud õppeplaan (EPAM) tõi tunniplaani juurde saksa keele, mis algas kolmandast klassist (Tabel 7). Eesti keele tundide arv klasside lõikes vähenes, võrreldes 1938. aastal kehtestatud õppeplaaniga. Suurenes maateaduse tundede arv. Õppeaine algas kolmandast klassist viie tunniga nädalas (Tabel 7).

Tabel 7

ALGKOOLIDE ÕPPEPLAAN AASTATEL 1941- 1944

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	kokku
1. Matemaatika	6	6	5	5	5	5	32
2. Emakeel	9	9	6	6	6	6	42
3. Ajalugu	-	-	-	2	2	2	6
4. Maateadus	-	-	5	2	2	2	11
5. Looduseõpetus	-	-	3	3	3	3	12
6. Kirjatehnika	1	1	-	-	-	-	2
7. Joonistamine	2	2	2	2	-	2	10
8. Käsitöö	2	2	2	2	2	2	12
9. Laulmine	2	2	2	-	2	2	10
10. Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	12
11. Võõrkeel	-	-	4	4	4	4	16
13. Usuõpetus	2	2	2	2	2	2	12
KOKKU:	26	26	28	30	30	32	173

Alates 31. oktoobrist 1944. aastast kehtis koolides uus ajutine õppeplaan (Tabel 8) (EPAM). Võrreldes Saksa okupatsiooni ajaga oli uueks õppeaineaks vene keel, mis algas kolmandast klassist. Eesti keele tundide arv jäi samaks, kuid võõrkeel algas nüüd viiendast klassist. Pisut vähenes matemaatika ja andeainete arv õppeplaanis.

Tabel 8

ALGKOOLIDE AJUTINE ÕPPEPLAAN 1944. AASTA SÜGISEST

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	VII	kokku
1 Eesti keel koos kodulooga	10	10	7	6	5/6	5/6	5	48/50
2. Matemaatika	5	5	5	5	4	4	4	32
3. Ajalugu ja Konstitutsioon	-	-	-	2	2	2	3	9
4. Maateadus	-	-	-	2	2	2	2	8
5. Vene keel	-	-	5	5	4	4	4	22
6. Loodusõpetus koos tervishoiu, aianduse ja põllumajandusega	-	-	2	2	-	-	-	4
7. Kirjatehnika	1	1	-					2
8. Joonistamine ja joonestamine	2	2	2	2	1	1	1	11
9. Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	14
10. Laulmine	2	2	2	2	1	1	1	11
11. Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2/1	2/1	2/1	14/11
12. Võõrkeel	-	-	-	-	4	4	4	12
KOKKU:	24	24	27	30	30	30	32/31	207

Nõukogude Eestis kehtis Haridusministeeriumi poolt kehtestatud õppeplaan, mis erines Vene Föderatsiooni õppeplaanist. See tuli Eesti hariduselule kasuks. Kahjuks hakati hiljem õppeplaane ühtlustama. 1944. aastast alustati 7. klassilise koolikohustuse ellu viimist. Maal oli võimalik haridust saada neljaklassilistes algkoolides või seitseklassilistes koolides. Palmse kool jäi endiselt kuue klassiliseks.

1946/47 aasta õppeplaanis (Nõukogude Õpetaja 1946) oli esimeses ja teises klassis suurima tundide arvuga eesti keel (Tabel 9). Vene keel algas juba teise klassi II poolaastast. III-VII klassini oli eesti ja vene keele tundide arv peaaegu võrdne. Õppeplaanist kaob kodulugu, aga loodusõpetus ja maateadus algavad kolmandast klassist. Eesti koolides jäi ikka olulisele kohale laulmine, joonistamine ja tööõpetus.

Tabel 9

Eesti NSV alg- ja 7-klassilise kooli õppeplaan 1946/47 aastal

Õppeained.	Klassid.							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	Ko kku
1 Eesti keel	11/ 12 1)	11/ 10 1)	8	6	6	6	5	53
2. Matemaatika	7	6	6	6	5	6	5	41
3. NSVL ja ENSV Konstitutsioon	-	-	-	-	-	-	1	1
4. Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	8
5. Vene keel	-	0/4	6	6	6	4	4	26/ 30

6.Looduseõpetus (koos tervishoiuga)	-	-	1	2	2	2	1	8
7. Maateadus	-	-	1	2	2	2	2	9
8 Joonistamine	1	1	1	1	1	1	1	7
9.Tööõpetus	1	1	1	1	1	1	1	7
10 Laulmine	2/1	2/1	2	2	1	1	1	11/ 9
11.Kehaline kasvatus	1	2	2	2	2	2	2	13
12. Võõrkeel	-	-	-	-	4	3	3	12
13. Füüsika	-	-	-	-	-	2	2	4
14.Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2
KOKKU:	23	23/ 25	28	30	32	32	32	200

1948/49 õppeaasta õppeplaan suuri muutuseid ei toonud (Tabel 10) (Nõukogude Õpetaja 1948). Muudatused olid keeleõpetuse osas. Vene keel algab teise klassi esimesest poolaastast suurema tundide arvuga, võrreldes eelneva õppeplaani. Samas suurenes ka eesti keele tundide arv, võõrkeele tundide arv vähenes.

Tabel 10

Eesti NSV alg- ja 7-klassilise kooli õppeplaan 1948/49 õppeaastal

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	VII	ko kk u
1 Eesti keel	14 1)	10 1)	9	7	7	6	5	58
2. Matemaatika	6	6	6	6	6	5	5	40
3. NSVL ja ENSV Konstitutsioon	-	-	-	-	-	-	2	2

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	VII	ko kk u
4.Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	8
5.Vene keel	-	5	6	6	6	6	5	34
6.Looduseõpetus (koos tervishoiuga)	-	-	1	2	2	2	1	8
7. Geograafia	-	-	1	2	2	2	2	9
8 Joonistamine	1	1	1	1	1	1	1	7
9.Tööõpetus	1	1	1	1	1	1	1	7
10 Laulmine	1	1	1	1	1	1	1	7
11.Kehaline kasvatus	1	2	2	2	2	2	2	13
12. Võõrkeel	-	-	-	-	3	3	3	9
13. Füüsika	-	-	-	-	-	2	2	4
14.Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2
KOKKU:	24	26	28	30	33	33	34	208

1952/53 õppeaastal ei olnud õppeplaanis loodusõpetust ja tööõpetust (Tabel 11) (Nõukogude Õpetaja 1952). Alates neljandast klassist algavad järgmised õppeained: ajalugu, geograafia, ja bioloogia. Kahetsusväärset vähe oli jäänud õppeplaani võõrkeele tunde, mis algas alles viiendast klassist.

Tabel 11 Õppeaastal võõrkeele osatähtsus - vene - ja võõrkeele tundide arv (Tabel 12) (Näide)

Eesti NSV alg- ja 7-klassilise kooli õppeplaan 1952/53 õppeaastal

Õppeained.	Klassid.							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	Ko kku
1 Eesti keel ja kirjandus	15	11	11	7	7	6	4/5	61
2. Matemaatika	6	6	6	6	8/7	6/7	6	44
3. NSVL ja ENSV Konstitutsioon	-	-	-	-	-	-	2	2
4. Ajalugu	-	-	-	3	2	3/2	2	10/ 9
5. Vene keel ja kirjandus	-	6	6	6	6	6	6	36
6. Bioloogia	-	-	-	2	2	2/3	2	8/9
7. Geograafia	-	-	-	2	3	3/2	2	10/ 9
8. Joonistamine	1	1	1	1	1	1	-	6
9. Joonestamine	-	-	-	-	-	-	1	1
10. Laulmine	1	1	1	1	1	1	1	7
11. Kehaline kasvatus	1	1	1	1	2	2	2	10
12. Võõrkeel	-	-	-	-	2/3	2	2	6/7
13. Füüsika	-	-	-	-	-	2	2	4
14. Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2
KOKKU:	24	26	26	29	34	34	34	207

1955/56 õppeaastal vähenes eesti -, vene - ja võõrkeelee tundide arv (Tabel 12) (Nõukogude Õpetaja 1955). Uuesti oli õppeplaani toodud tööõpetus, nüüd küll uue nimetusega “ töö ja praktilised õppused”.

Tabel 12

Eesti NSV alg- ja 7-klassilise kooli õppeplaani 1955/56 õppeaastal

Õppeained.	Klassid.							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	Ko kku
1 Eesti keel ja kirjandus	13	9/ 10	10	6	6	6	4/5	55
2. Matemaatika	6	6	6	6	6	6	6	36
3. NSVL ja ENSV Konstitutsioon	-	-	-	-	-	-	2	2
4. Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	8
5. Vene keel ja kirjandus	-	5	5	5	6	6	6/5	33/ 32
6. Bioloogia	-	-	-	2	2	2	2	8
7. Geograafia	-	-	-	2	3	2	2	9
8. Joonistamine	1	1	1	1	1	1	-	6
9. Joonestamine	-	-	-	-	-	-	1	1
10. Laulmine	1	1	1	1	1	1	1	7
11. Kehaline kasvatus	2	2/1	1	1	2	2	2	12/ 11
12. Võõrkeel	-	-	-	-	2	1	2	5
13. Füüsika	-	-	-	-	-	2	2	4

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	VII	kokku
14.Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2
15.Töö ja praktilised õppused	1	1	1	1	2	2	-	8
KOKKU:	24	25	25	27	33	33	34	201

Võimuvahetus Nõukogude Liidus tõi väikseid muudatusi ka haridusellu. 1959/60. aasta õppeplaanis vähenes vene keele tundide arv kõikides klassides (Tabel 13) (Nõukogude Õpetaja 1959). Vene keel algas teise klassi teisest poolaastast ainult kolme ainetunniga. Kolmanda ja neljanda klassi tunniplaani lisandus taas kodulugu. Tunduvalt suurenes andeainete tundide arv. Tööõpetuse tunde oli nüüd igas klassis kaks, varasema ühe tunni asemel. Kehalist kasvatus oli igas klassis kaks tundi nädalas. Esimeses ja teises klassis suurenes laulmise ja joonistamise tundide arv.

Tabel 13

Eesti NSV alg- ja 7-klassilise kooli õppeplaani 1959/60 õppeaastal

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	VII	Kokku
1 Eesti keel ja kirjandus	11	12/9	8	7	6	7	5	56
2. Matemaatika	5	6	5	6	6	6	6	34
3. Ajalugu ja NSVL Konstitutsioon	-	-	-	2	2	2	2	8
4. Kodulugu	-	-	2	1	-	-	-	3
5. Vene keel ja kirjandus	-	0/3	5	5	4	6	5/6	25/29
6. Bioloogia	-	-	-	-	2	2	3/2	7/6
7. Geograafia	-	-	-	-	2	2	2	6

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	VII	kokku
8. Joonistamine	2	2	1	1	1	1	-	8
9. Joonestamine	-	-	-	-	-	-	1	1
10. Laulmine	2	1	1	1	1	1	1	8
11. Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	14
12. Võõrkeel	-	-	-	-	3	-	-	3
13. Füüsika, astronoomia	-	-	-	-	-	2	3	5
14. Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2
15. Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	14
KOKKU:	24	25	26	27	31	33	34	200

Alg- ja põhikoolis saadi võrdlemisi mitmekülgset haridust. Suureks probleemiks oli ajaloo õpetamine okupatsiooni aegadel. Tuli võltsida fakte ja salata maha Eesti Vabariigi ajal saavutatu. Muidugi võis vihjete ja õpetuse kaudu tõde edasi anda, kuid see olenes palju õpetajast. Vaatamata ajaloo keerdkäikudele säilis Eesti kooli järjepidevus.

KOKKUVÕTE

Palmse kool on tegutsenud 1823. aastast tänapäevani. Kahjuks jääb sellesse aega neljakümne aastane periood, kui Palmse lapsed sai kooliharidust kodukohast kaugemal.

1823. aastal avas ukse Palmse mõisakool. Kool tegutses linnaserehes 20 aastat. Esimeseks koolmeistriks oli Zacharias Kranich.

1843. aastal viidi Palmse kool Võhmale ja nimetati Palmse vallakooliks. Vallakooli esimeste õpetajate kohta andmed puuduvad. 1856-1867 oli koolmeistriks Gustav Ropa. Koolis ei õpetatud ainult lugemist, vaid pöörati tähelepanu ka rehendamise ja kirjutamise oskustele. 1870-1873 oli õpetajaks Josep Rezold ja tema järel Wardo Drechler. Koolmeister töötas neil aastatel abiliseta ja õpilasi oli saja lähedal.

1886. aastal avati Palmse ministeeriumikool ja vallakool suleb ukse. Ministeeriumikooli juhatajaks sai Eduard Langsepp. Hilisematel aastatel töötasid koolis Johannes Göster, Eduard Linnamaa, Johannes Umbli. Õpetajaid oli veel, kuid kahjuks andmed puuduvad. Aastatel 1886-1914 käis Palmse ministeeriumikoolis 1833 poiss ja 1015 tüdrukut. 1899. aastal kasvas kool kaheklassiliseks ja õpiti koolis viis aastat. Ministeeriumikool töötas 1919. aastani.

1921. aasta jaanuaris alustab Palmse kaheklassiline kool tööd uuesti linnaserehes. August Abramsoni juhendamisel õppis koolis esimesel aastal 28 õpilast.

Klasside arv Palmse algkoolis oli järgmine: 1920-1923 oli kaheklassiline algkool, 1923-1930 oli neljaklassiline algkool, 1930-1940 oli viieklassiline algkool, 1940-1950 oli kuueklassiline algkool, 1950-1963 uuesti neljaklassiline algkool.

Kooli kolmel esimesel õppeaastal oli õpilasi alla kolmekümne. Aastatel 1923 – 1950 oli õpilasarv viiekümne lähedal. Viiekümnenadal aastal toimus koolivõrgu ümberkorraldamine ja Palmse algkooli õpilaste arv langes 27-le. Kahekümne piires õppis koolilaps 1961. aastani. 1962. aastal oli koolis lapsi 16 ja viimasel õppeaastal ainult kaheksa. 1921. aastast 1963. aastani sai Palmse algkoolis kooliharidust ligikaudu 450 õpilast. Töö lisas on välja toodud õpilaste nimed, kes astusid esimestesse klassidesse. Kahjuks ei ole nimekiri täielik (Lisa 21).

Palmse algkooli õpetajad olid:

Õppeaasta	Nimi	Amet	Haridus
1921	August Abramson	juhataja	Vihula ministeeriumikooli 6 kl
1921-1922	Liisa Laupmann	juhataja	kutsega õpetaja
1922-1924	Marta Sokk	õpetaja	neljaklassiline kirikukool
1923- 1952	Kaarel Pukk	juhataja	kutsega õpetaja
1924	Amanda Weltmann	õpetaja	ülikool, kaubandus
1925-1932	Grete Palm	õpetaja	Rakvere Õpetajate Seminar
1932-1962	Alma Liivaleht	õpetaja	Rakvere Õpetajate Seminar
1952-1960	Linda Sova	juhataja	Rakvere Pedagoogiline Kool
1960-1963	Aino Jalakas	juhataja	Rakvere Pedagoogiline Kool

Palmse algkooli kauaaegsemad õpetajad olid Kaarel Pukk ja Alma Liivaleht. Neid kahte õpetajat meenutasid oma mälestustes kõik endised vilistlased.

Aastate jooksul toimus hulga muudatusi õppeplaanides. Esimestes kirjutuskoolides, võrreldes 19. sajandi kooliga, peeti oluliseks geograafia, matemaatika ja käsitöö õpetamist. Eesti Vabariigi algkoolid andsid mitmekülgse hariduse. Pöörati tähelepanu kodulooõpetusele, kodanikuõpetusele, käsitööle, kehalisele kasvatusel, laulmisele. Vähenes võõrkeeke osa ja 1935. aasta õppeplaani täielikult puudus. Okupatsiooni aastatel suutis eesti kool säilitada väiksed erinevused õppeplaanides. Muidugi oli ka meie koolides tähtsal kohal vene keel. Hrustsovi sulajal vähenes vene keele osakaal koolides.

Palmse kooli ajaloos on kindlasti palju ühist teiste samal ajal tegutsenud koolide ajalooga, sest koolide arengule ja koolis õpitavale annab suuna selle ajastu hariduspoliitika. Vaatamata ajaloole keerdkäikudele säilitas eesti kool oma rahvusliku eripära ja oli kohaliku seltsielu edendaja. Suurt rolli mängisid selles muidugi õpetajad. Palmse koolis olid nendeks inimesteks Alma Liivaleht ja Kaarel Pukk.

ALLIKAD

Ajutise õppeplaani määrus. (31. okt 1944). EPAM

Algkooli õppeplaani 1941-1944. EPAM

Andresen, L. (1991). *Eesti rahvakooli vanem ajalugu.* Tallinn: Valgus.

Andresen, L. (1995). *Eesti kooli ajalugu.* Tallinn: Avita.

Eesti kooli ajalugu. I köide (1989). Toim. Eisen, F., Laul, E. Tallinn: Valgus.

Eesti NSV alg- ja keskkoolide õppeplaani 1946/1947.(1946, august 23). *Nõukogude Õpetaja*

Eesti NSV alg- ja keskkoolide õppeplaani 1948/1949.(1948, august 14). *Nõukogude Õpetaja*

Eesti NSV alg- ja keskkoolide õppeplaani 1952/1953.(1952, september 21). *Nõukogude Õpetaja*

Eesti NSV alg- ja keskkoolide õppeplaani 1955/1956.(1955, august 6). *Nõukogude Õpetaja*

Eesti NSV alg- ja keskkoolide õppeplaani 1959/1960.(1959, mai 23). *Nõukogude Õpetaja*

Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi Teataja. Sissejuhatus 1932- 1935. (1936). Tallinn

Kreutzwald, Fr. (1967). *Eesti rahva ennemuistsed jutud.* Tallinn: Valgus.

Kurepalu, A. (1989) *Lühiülevaade Lahemaa.* Brosüür . Palmse: Lahemaa keskus

Hein, A. (1996). *Palmse.* Tallinn: Eesti Entsüklopeedia kirjastus.

Isikulise koosseisu raamat. (1922-1963). ERA, f.4232, n. 9, s. 8.

Pukk, K. (1921-1952). *Palmse Algkooli kroonika.* Palmse: käsikiri Palmse Algkoolis.

Põld, P. (1933). *Eesti kooli ajalugu.* Tartu: Akadeemiline Kooperatiiv.

Rohtla, H. (1967). *Võhma algkooli ajaloost.* Rakvere: käsikiri Rakvere Arhiivi Fondis

Riigi Teataja. Nr.145/146. (1920).

Sirk, V. (1992) *Nõukogude haridussüsteem Eestis 1940-1991.* EPAM

Seadused ja määrused haridus alal. (1928). Toim. Kaiv, J. ja Kurvits, A. Tallinn: Riigi Trükikoja kirjastus.

Tarvel, E. (1993) *Lahemaa ajalugu.* Lahema Rahvuspark: Tallinna Raamatutrükikoda.

Virumaa.(1924). Rakvere

Õispuu, S. (1989). *Eesti ajalugu.* 2.osa. Tallinn:Valgus

Õpilasnimekirjad. (1944). ERA, f. 4232, n. 9, s. 25.

Õpilasraamat. (1952-1962). ERA, f. 4232, n. 9, s. 42.

1922. ERA, f. 4232, n. 9, s. 3.

1923. ERA, f. 4232, n. 9, s. 6.

1924. ERA, f. 4232, n. 9, s. 11

1926. ERA, f. 4232, n. 9, s. 14

1927. ERA, f. 4232, n. 9, s. 15

1928. ERA, f. 4232, n. 9, s. 16

Lühendid

ERA- Eesti Riigiarhiiv

EPAM-Eesti Pedagoogika Arhiiv-muuseum

LISA

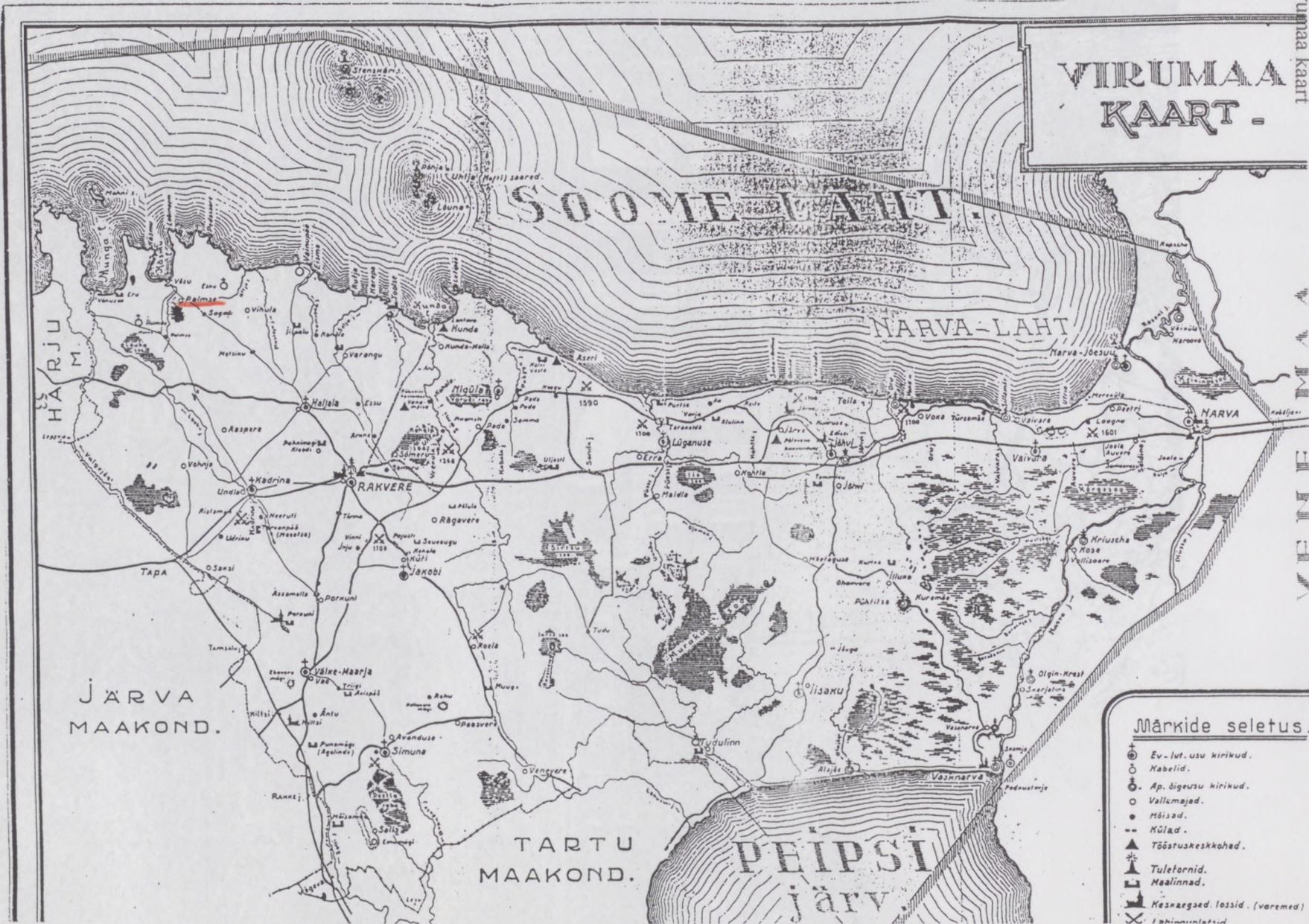
LISA I

Vuorokortti

LISA

VIRUMAA KAART.

LISA 2

Palmse mõis

LISA 3

Carl Magnus von der Pahlen

LISA 4

Palmse valla külakooli maja 19. sajandi keskpaigast

Õpeained.	I. poolaasta.	II. poolaasta.	Pedagoogika nõukogu otsus.
Kodulugu		hea	Lühid elases Täpne
Emakeel.		hea	
Laulmine		hea	
Võimlemine		hea	
Käsitöö		—	Koolijuhataja: Õpetajad:
Joonistamine ja voolimine		hea	
Ilukiri		rahuldav	
Rehkendus		hea	
Geomeetria		—	
Algebra		—	
Loodusõpetus		—	
Maadeteadus		—	
Ajalugu		—	
Kodanikuteadus		—	
Vene keel		—	
keel		—	
Elukombed		hea	
Hoolsus		hea	
Puudunud		—	
Vanemate allkiri:			

Almois noia

rahvakooli I klassi õpilase

Richard Almois

koolitunnistus

1922. õppeaastal.

LAPSEVANEMATE PALVEKIRJA ÄRAKIRI

Palume Haridusosakonda võimaldada Palmsi mõisas avada seadusliku III klassi. Raske on vaesuse pärast mõisa töölistel lapsi Võhma kooli panna. See nõuab sooje riideid, häid jalanõusid, millega saab iga päev selle hulga maad ära käivad. Peale selle pole koolis internaati sisseseatud, mis korteri küsimuse väga raskeks teeb. Praegune Palmsi koolijuhataja on oma nõusolekut selle kohta avaldanud ja lapsed üle nädala tema poolt õpetust saanud. Loodame, et Haridusosakond meie palvele vastu tuleb, muidu oleme sunnitud lapsi koju jätma.

5. oktoober, 1922.

1922. ERA, f. 4232, n. 9, s. 3.

LISA 7

Palmse kooli õpilased ja õpetaja Grete Palm aastal 1926.

LISA 8

Palmse kooli lapsed ja dr.von der Mühlen

LISA 9

Kaarel Pukk ja noorkotkad

LISA 10

Palmse koolipere (1938)

LISA 11

Kooli orkester

vikuti lere klouli alla. Lihavõõpühade ajal oli õpetaja klassis suure järgi. Järgi oli seadud
lühikestest paheritest, tal oli kaks sõpra ja naised järele. Selle järgi oli suured ja suured
õpilase Maimu Loodi. Eriti suured kooliõpilased olid siin. Lõpuks pidid need
pühad olema. Paljud mõned kooliõpilased olid siin. Mõned olid valge kras.
Vahetajad ei olnud. Õpetaja Lihavõõpühade ajal oli see ja suured lere. Kooli
distsipliiniga tal seadus ei olnud.

Ilma Naga Ilma oma meenutuste Pühade Aigkooli õpetajatele, mis anti talle 16. mail
1942. aastal. Õpetamine saad keel on tammikule järele ilmut (Lisa 13).

LISA 12

MEENUTAB ILMA NAAN

Koolitee algas 1935 aastal. Tavaliselt oli päevas 5 tundi, laupäeviti 4 tundi ja ühel päeval 6 tundi. Koolitunnid algasid kell 9. Õppetund kestis 45 minutit, vahetund 10 minutit. Suurel vahetunnil (20 minutit) joodi teed. Igal esmaspäeval peeti kogu koolile lühike palvus, mis toimus klassikomplektide kaupa. Palvusel luges koolijuhataja Kaarel Pukk ja koos laulsime. Koolipeoks õpiti tavaliselt ka näidend. Õpetaja A. Liivaleht õpetas näidendi teksti ja liikumise, K. Pukk õpetas selgeks näidendi laulud. Jõulupeod olid alati kõige oodatumad. Jõuluks olid lastele kooli poolt ka väikesed kingipakid, kuhu oli pandud komme, küpsiseid ja õunu. Talvel mängisime tiigimäel, mäest lasime liuge kuuseoksaga. Suuski igal lapsel ei olnud ja poisid tegid neid tehti tünnilaudadest. Meie tüdrukud sõitsime tihti poiste suuskade taga kannustel. Uisutamine toimus ühel jalal lükates. Saapa alla pandi "tritsud", nii nimetasime vikati tēra klotsi alla. Lihavõttepühade ajal tōi õpetaja klassi suure jänese. Jānes oli tehtud läikivatest paberitest, tal oli kott seljas ja saapad jalas. Selle jänese oli meisterdanud endine õpilane Maimu Loodi. Erilisi nõudeid kooliriietuse osas ei olnud. Loomulikult pidid riided puhtad olema. Paljud tüdrukud kandsid tumedaid kitleid, millele õmmeldi valge krae. Vahetusjalatseid ei olnud. Õpetaja Liivalehe autoriteet oli suur ja ta meeldis lastel. Koolis distsipliiniga tal raskusi ei olnud.

Ilma Naan lisas oma meenutustele Palmse Algkooli lõputunnistuse, mis anti talle 16. mail 1942. aastal. Õppeaine saksa keel on tunnistusele juurde lisatud (Lisa 13).

Algkooli Lõputunnistus.

Selle tunnistuse omanik *Ilma Talpsepp*
õppis *16. septembrist* 1935. a. kuni *16. novini* 1942. a.
Palmse Gkl. algkoolis,

lõpetas algkooli kuue klassi kursuse ja omandas sellega õigused,
mis maksuade seaduste ja määrustega on kindlustatud avalikkude
algkoolide lõpetajaile.

Ilma Talpsepp'a käitumine oli
väga hea ja tema edasijõudmine õppeaineis hinnati
järgmiselt:

1. Eesti keel	4
2. Usuõpetus	4
3. Kodulugu	
4. Matemaatika	4
5. Goodusõpetus ja tervishoid	4
6. Maateadus	4
7. Ajalugu ja kodanikuõpetus	4
8. Joonestamine	5
9. Tööõpetus	5
10. Saulmine	5
11. Võimlemine	4
12. <i>Taks 9 keel</i>	5

Tunnistuste järgi on *Ilma Jaagupeit. Talpsepp*
Eesti riigi kodanik, sündinud *12. oktoobril* 1926. a.
Palmse vallas, Võrumaal.

Palmse 16. mail 1942. a.

Nr. 21.

Koolijuhataja: *Kaarel Pukk*

Õpetajad:

A. Linnaste

Õppeained	Edasijõudmine õppeaineis			Õppenõukogu otsused ja tähendused	
	I poolaastal	II poolaastal	Üldkokkuvõte	I poolaastal	II poolaastal
1. Emakeel	4	4	4	Käitumine 5	Käitumine 5
2. Kodulugu	4	4	4	Hoolsus 4	Hoolsus 4
3. Saksa keel	4	4	4	Korralikkus 5	Korralikkus 5
4. Usuõpetus	4	4	4	Puudunud 2 päeva.	Puudunud 11 päeva.
5. Ajalugu				Hilinenud - korda.	Hilinenud - korda.
6. Matemaatika	3	3	3	Koolitöö algab õppeaasta	Koolitöö algab järgneval
7. Looduseõpetus ja tervishoid				II poolel 4. jaanuaril 1943	õppeaastal 19
8. Maateadus			5	Klassijuhataja	Klassijuhataja
9. Joonistamine	3	3	3	A. Lüraselt	A. Lüraselt
10. Kirjatehnika				Õpilase vanema või hooldaja allkiri	Õpilase vanema või hooldaja allkiri
11. Tööõpetus	4	5	5		
12. Kehaline kasvatus	4	4	4	Otsus kevadel:	Märkusi ja tähendusi:
13. Laulmine	3	3	3	Viiakse 12. klassi.	
				Jäetakse klassi teiseks aastaks.	
				Määratakse õppeülesanne	
				Kooli pitser	Koolijuhataja
				Otsus sügisel:	
				Kooli pitser	Koolijuhataja

Märkus: 5 = väga hea; 4 = hea; 3 = rahuldav; 2 = puudulik; 1 = nõrk.

AINO JALAKA MEENUTUSED OMA KOOLIAJAST JA TÖÖAASTATEST PALMSE KOOLIS

Minu koolitee algas 1943. aasta sügisel. Esimesest koolipäevast on kõige eredamalt meelde jäänud õpetaja Liivalehe imeilus põikitriibuline sametkleit. 1. kooliaasta jäi suhteliselt lühikeseks, sest veebruarikuus pandi koolimajja elama saksa sõdurid ja laste jaoks ei olnud siin enam ruumi. Järgmisest sügisest jäi Eestimaa uue võõrvõimu meelevalda.

Usuõpetuse tundi enam tunniplaanis ei olnud. Hakkasime laulma natuke teistmoodi laule. Õpikutesse ilmusid uutmoodi pildid ja jutud. Klassi seinalt vaatas meile vastu heasüdamlikult naerata vuntsidega mees, kes pidi olema kõikide laste sõber, meie isa, juht ja õpetaja.

Pärast sõda oli kõigest puudus. Kasutasime vanu, suurematelt lastelt saadud õpikuid. Näiteks minu "Huvitaja" nime kandev lugemik oli Eru Kaarli oma, siis õppis sellest minu vend Einar ja lõpuks sai see minu omaks. Poes koolitarbeid ei olnud. Neid jagati koolist. Saime pliiatseid, sulgi ja vihikuid. Vihikuid oli mitmesuguseid: ühed kuhu võis kirjutada lilla tindiga ja teised, mis tinti ei kannatanud. Juhataja nimetas neid "villasteks vihikuteks", sest paber oli selline hall ja jämedakoeline. Suurte perede lapsed said kooli poolt jalatseid ja riiet. Oli peresid, kust lapsed käisid koolis kordamööda, sest ei olnud jalatseid. Mured olid meie vanemate muretseda ja raskused nende kanda. Ega lapsed seda eriti tähele ei pannud. Nemad elasid lapsemeelsena. Küll aga märkasime ühel päeval, et meie õpetaja nuttis. Hiljem kodus kuulsin, et tema abikaasa oli saadetud kaugemale külmalemaale ja õpetaja oli pisipojaga üksi jäänud.

Kaarel Pukk ja Alma Liivaleht - nende kahe inimese elutöö moodustabki suurema osa Palmse kooli ajaloost. Õpilaste jaoks neil nimesid ei olnud, hüüti lihtsalt juhataja ja õpetaja. Külarahva jaoks olid nad härra Pukk ja proua Liivaleht. Sellega peaks suhtumine nendesse selge olema. Enamus noorematest külaelanikest olid nende õpilased. Nende tegevus ei piirdunud ainult koolitööga, mõlemad võtsid agaralt osa ka Palmse seltsielust.

1960. aasta sügisel Linda Kaasike lahkus Palmsest ja mina tulin tema asemele. Kool oli üpris väikeseks jäänud. Esimese aasta töötasime õpetaja Liivalehega kahekesi. Järgmisel sügisel ähvardas kooli klasside liitmise oht. Siis tõi õpetaja Liivaleht Sagadist oma vennatütre 16. koolilapseks ja saime 2 klassikomplektiga edasi töötada. Kuid kolmandal sügisel oli koolilapsi

ainult 8 - see oli pool nõutavast laste arvust. Kuna õpetaja Liivaleht käis koolis sellel ajal, kui ei õpetatud vene keelt, siis ei olnud ta võimeline kõiki tunde koolis andma. Nii tuligi tal natuke aega enne pensioniikka jõudmist oma armastatud tööst loobuda. Töötasin viimase aasta üksi ning 1963. aasta kevadel Palmse kool suleti.

Õpetaja Liivaleht oli minu esimene õpetaja ja suur eeskuju. Küllap on tal oma osa selles, et minust õpetaja sai, sest tahtsin nii väga tema sarnaseks saada. Tema õpilastest on mitmed teisedki valinud õpetajakutse.

Iga algklasside õpetaja teab, mida tähendab olla lapsele esimene õpetaja. See on kõige targem, kõige õiglasem, kõige ilusam inimeste seas. Minule sai osaks kingitus olla oma esimesele õpetajale kolleegiks. Vaatasin teda siis teistmoodi, mitte enam lapsesilmadega. Aga suur austus ja lugupidamine tema vastu jäi endiseks. Kõige rohkem hämmastas mind tema enesevalitsemisvõime. Aastatepikkune õpetajatöö oli väsitav, ka tema tervis ei olnud enam endine. Vahetunnis õpetajate toas oli ta mõnikord väsinud, närviline, võis isegi nutta. Niipea kui kell helises tundi, ta tõusis, läks läbi esiku klassi ja selle mõne sekundiga sai temast täiesti teine inimene. Klassi astus rõõmsameelne, alati lahke ja sõbralik õpetaja. Iialgi ei näidanud ta õpilastele oma väsimust või halba tuju.

Palmse koolis käisin aastatel 1945 –1950. Koolitöö toimus liitklassides ja ühes klassiruumis õppis korraga kuni 35 õpilast. Õpetaja Kaarel Pukk andis meile matemaatikat, laulmist, vene keelt. Õpetaja Alma Liivaleht andis eesti keelt, loodusõpetust, käsitööd, võimlemist.

Koolijuhataja Pukk elas koolimajas, Õpetaja Liivaleht elas oma perega kooli lähedal majas. Koolis töötas veel kooliteenija Anni Tommula, kes samuti elas koolimajas. Ta hoidis korras kooliaia, koristas koolimaja ja valmistas meile lõunaks teed.

Koolimaja ümber olid pikad floksi peenrad, kooli taga oli juurvilja ja puuvilja aed. Suvel käisime kooliaias rohimas, meid juhendas kooliteenija tädi Anni. Sügisel koristatud juurvilja saagi sai koolijuhataja. Temale pidid vanemad viima ka kartuleid ja moosi.

Mõned korrad oli koolimaja koolipäevadel suletudja petaja ei lubanud meil kooli tulla. See keeld oli seotud meie metsades liikunud metsavendade pärast. Kahjuks ei mäleta selle kohta midagi rohkemat.

Suuremad pahandused olid koolis seotud poistega. Ikka leidsid poisid kuskilt püssirohtu ja võtsid kooli kaasa. Püssirohtu pandi ahju otsa või ahjuukse vahele, mis teatud kuumuse juures tegi väikese paugu.

Koolimaja keskel oli ruum, kus asus suur kuubi kujuline ahi. Selle ahju ümber pidime vahetundide ajal jalutama.

Koolimaja ühest kolikambrist tegi poisid koos õpetaja Kaarel Pukiga tööõpetus ruumi. Seal valmistasid nad põnevaid asju.

1950. aastal lõpetasin Palmse kooli 5. klassi . Ühe aasta olin kodus ja siis läksime vennaga koos Sagadi kooli 6. klassi.

ПРЕДМЕТЫ	Успеваемость в предметах						
	I чет- верть	II чет- верть	III чет- верть	IV чет- верть	Годов. вывод	Оценки экза- менов	Общий вывод
1. Эстонский язык	4	4	4	4	4	5	4
2. Русский язык	4	3	3	3	3	4	3
3. язык							
4. История	4	4	4	4	4		4
5. Конституция							
6. Математика	4	4	4	3	4	4	4
7. Физика							
8. Астрономия							
9. Химия							
10. География	4	4	4	5	4		4
11. Естествоведение	4	4	4	4	4	-	4
12. Философская пропедевтика							
13. Рисование и черчение	4	4	4	4	4		4
14. Техника письма							
15. Ручной труд	4	4	4	4	4		4
16. Пение	3	3	3	3	3		3
17. Физкультура вместе с воен- ной подготовкой	4	4	4	4	4		4
18.							
19.							
20.							
21.							
22.							

Примечание: 5 = очень хорошо, 4 = хорошо, 3 = удовлетворительно,
2 = неудовлетворительно, 1 = слабо.

ПОСТАНОВЛЕНИЯ И ОТМЕТКИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОВЕТА			
В I четверти	Во II четверти	В III четверти	В IV четверти
Поведение 5	Поведение 5	Поведение 5	Поведение 5
Успеваемость 4	Успеваемость 4	Успеваемость 4	Успеваемость 4
Порядок 4	Порядок 4	Порядок 4	Порядок 4
Отсутствовал/а 1 раз	Отсутствовал/а 11 раз	Отсутствовал/а 1 раз	Отсутствовал/а 2 раза
Опаздывал/а раз	Опаздывал/а раз	Опаздывал/а раз	Опаздывал/а раз
М. Ринк (классный руководитель)	М. Ринк (классный руководитель)	М. Ринк (классный руководитель)	М. Ринк (классный руководитель)
М. Ринк (подпись родит. или опекуна)	М. Ринк (подпись родит. или опекуна)	М. Ринк (подпись родит. или опекуна)	М. Ринк (подпись родит. или опекуна)
Начало учебной работы во II половине учебного года 11. января 1957 г.		Начало учебной работы в последующем учебном 1. септ. 1957 г.	
Постановление весной:		Примечания и отметки:	
Переводится в V класс			
Оставляется в классе на второй год			
Перезамена осенью			
Задание на лето			
(Печать школы)		Директор М. Ринк	
Постановление осенью:			
(Печать школы)			

LISA 18

Palmse kool õppeaastatel 1956/57 ja 1957/58

HELCT HALLINAR MEENUTUSED

HELGI HALLIMÄE MEENUTUSED

Palmse Algkooli läksin 1954. aastal, õppimine toimus liitklassides. Kooli juhatajaks oli Linda Sova ja teine õpetaja oli Alma Liivaleht. Õpetaja Liivaleht andis koolis laulmist. Muusikariist oli harmoonium, seda aitasid lapsed laulutunnis tallata.

Lõunaks tegi kooliteenija Anni Tommula meile teed. Võileivad võtsid õpilased ise kaasa. Vahetundidel olime enamasti õues. Mängisime keksu ja peitust, mõnikord ringmänge. Kooli juures spordiplatsil mängisime palli. Talvel kelgutasime tiigikaldast ja keldri katuselt alla.

Koolipeod olid alati väga vahvad. Siin said kõik õpilased osaleda. Nääripidu oli eriti tore. Need peeti mõisas. Siis oli tegemist enne pidu nädal aega. Suured poisid tassisid küttepuid, kütsid mõisa koos isadega jatõid näärikuuse. Enne nääripidu toimusid peo peaproovid, siis tunde peaaegu ei olnudki enam, vaid hrjutasime esinemisi koolis ja mõisas.

Kevadel oli õpilaste ülesanne koristada kooli ümbrus. Suurest teest kuni pargini pidime riisuma lehed ja korjama ära muu prahi. Kooli juures oli ka kooliaed, seal tegutsesime päris palju. Suvel käisime kooliaias rohimas ja kastmas. Kooliaias kasvasid lilled, juurviljad, puuviljad ja marjapõõsad. Sügisel jagati saagid laste vahel ära.

Pioneeriaastad tõid kooliellu põnevust juurde. Sai mängitud maastikumänge, luuremänge, õppisime salakirjaja muid pioneeritarkusi.

LISA 20

Palmse Algkooli I klassi tunnistus (1954/55)

Õppeained	Edasijõudmine õppeaineis						Üld- kokku- võte
	I vee- rand	II vee- rand	III vee- rand	IV vee- rand	Aasta kokku- võte	Eksami- hinded	
1. Eesti keel:							
suuline	5	5	5	4	5		
kirjalik	4	4	4	4	4		
2. Kirjandus	-	-	-	-	-		
3. Vene keel:							
suuline	-	-	-	-	-		
kirjalik	-	-	-	-	-		
4. Ajalugu	-	-	-	-	-		
5. Konstitutsioon	4	4	5	4	4		
6. Aritmeetika	-	-	-	-	-		
7. Algebra	-	-	-	-	-		
8. Geomeetria	-	-	-	-	-		
9. Trigonomeetria	-	-	-	-	-		
10. keel	-	-	-	-	-		
11. Loodusõpetus	-	-	-	-	-		
12. Geograafia	-	-	-	-	-		
13. Füüsika	-	-	-	-	-		
14. Astronoomia	-	-	-	-	-		
15. Keemia	-	-	-	-	-		
16. Psühholoogia	-	-	-	-	-		
17. Loogika	-	-	-	-	-		
18. Joonistamine ja joonestamine	5	5	5	5	5		
19. Laulmine	5	5	5	5	5		
20. Kehaline kasvatus	5	5	5	4	5		
21. Kirjatehnika	3	3	4	4	4		
22. Õpetus	5	5	5	5	5		
23.							

	I õppe- veerandil	II õppe- veerandil	III õppe- veerandil	IV õppe- veerandil	Kokku õppe- aastal
Puudunud täis-õppepäevi	3	5	12	6	26
Sealhulgas vabandatavail põhjusil	3	5	12	6	26
Puudunud üksikuid tunde	-	-	-	-	-
Sealhulgas vabandatavail põhjusil	-	-	-	-	-
Hilinenud	-	1x	-	-	1x
Käitumine	5	5	5	5	
Õpetaja-klassijuhataja allkiri	L. Sava	L. Sava	L. Sava	L. Sava	
Õpilase vanema või hooldaja allkiri	K. K. K.	K. K. K.	K. K. K.	K. K. K.	

Aasta lõppkokkuvõte (viiakse
üle järgmisse klassi, antud jä-
releksam, jäetakse samasse
klassi teiseks aastaks, välja
heidetud)

Puakse üle II klassi

(Kooli piltser)

Otsus sügisel

(Kooli piltser)

L. Sava

(Kooli direktori allkiri)

(Kooli direktori allkiri)

ESIMESTE KLASSIDE ÕPILASED

1925

Esimeste klasside õpilaste nimekirjad on koostatud Eesti Riigiarhiivis olevate materjalide põhjal. Kahjuks on kooli esimese nelja aasta kohta käivad nimekirjad väga lünklikud, sest vähe on alles jäänud neid, kes sellest ajast mälestusi jagaksid ja oma koolikaaslasi meenutaksid.

Esimeste õpilaste hulgas aastatel 1921-1925 olid:

Richard Palm
Walther Margat
Evald Tooman

Roman Rahkema
Herbert Lood
Reinhard Niigaste

Heinrich Jams
Asenie Naan
Järta Joosepson

Linda Veidenberg
Leida Rahkema

Magda Vemberg
Marta Rahkema

Richard Sunlender
Elsa Joosepson

1926
Simon Altroff
Ilse Einpalu

Rudolf Jams

Jaan Joosepson

1927
Feliks Einpalu
Arved Naan
Arnold Tooman
Fedja Adamson
Elfriede Puntjanus

Voldemar Joosepson
Arnold Niigaste
Viktor Tombach
Oskar Altroff
Harli Tiideberg

Erich Krausberg
Georg Rahkema
Selma Valtrop
Elga Meikar

1928
Haide Naan
Ellen Kristelstein

Selma Tamberg
Ernst Meigas

Hilje Meikar
Aleksi Tamberg

Voldemar Puntjanus

Lembit Niigaste

1929

Elfriede Hansen

Agnes Traus

Hans Kleeman

Anna Kallaste

1930

M. Eelmann

E. Meikar

V. Niivel

V. Krausberg

1931

Aida Lutter

Elvi Tamberg

Lembit Mikkenberg

Linda Margat

1932

1932

Erich Reeman

Heldi Valtrop

Anna Valtrop

1933

Ellen Eru

Endel Krausberg

Arkadi Vinkelberg

1934

Helmut Hansen

Agnes Tamback

Eni Tallman

Lembit Margat

Elmar Valtrop

Kaija Kallaste

Lembit Tiideberg

A. Kristelstein

M. Mikkenberg

V. Meigas

A. Joosepson

Salme Prass

Ülo Adamson

Elmar Traus

Vilma Venberg

Karl Sild

Elmar Valtrop

Laine Venberg

Lembit Tiideberg

Valve Meikar

Ilse Tamback

Eni Tallman

Heinrich Prass

Elmar Niigaste

Ilse Talpsepp

Heldi Valtrop

E. Albreht

G. Naan

E. Valtrop

Hilse Tiideberg

Manivald Jams

Hans Tiideberg

Ilse Kallaste

Erich Talpsepp

Endel Puntjanus

Anna Valtrop

Erika Margat

Benita Margat

Lilli Prass

Leon Puusepp
Lembit Niigaste

Kalju Vagula

1935

Erene Apraksin
Arkadi Rohumets
Aste Rahkema

Agnes Tombach
Evi Trallman

Endla Kristelstein
Kalju Rohumets
Lembit Tõnsberg

Ilse Tombach

Leili Vagula

Endel Prass
Ilma Talpsepp
Harli Valtrop

1936

Vello Eru
Elmar Talpsepp

Arved Margat
Ellen Vinkelberg

Leida Reeman
Naomi Venberg

1937

Leili Eru

Heino Adamson
Aino Puusepp
Ilmar Tõnsberg

Raf Eru

Laine Bergstein
Arved Rahkema
Karl Eru

Henno Tõnsberg

Hilde Kuusikvald
Laine Tamme

1938

Milde Jõe
Hilde Männi
Evi Rahkema
Aino Valtrop

Uno Kaasike
Eino Naan
Astrid Rohumets
Raimond Vikk

Hugo Kallas
Evald Prass
Leili Vagula
Ants Vaagert

1939

Elmar Jalakas
Harri Vikk

Elmar Rahkema

Astra Reesalu

Kalju Vagula

Laine Sammalmaa

Henno Rohtmets

1940

Mimfi Adamson

Asta Kaasike

Elmar Kingsepp

Harri Mauts
Elvi Rahkema
Kalju Voogla

Mihk Hallimäe

1941

Aino Einola
Enno Rahkema

1948

1942

Elma Meikar
Arvi Prass

1949

1943
Leili Einola
Aino Jalakas
Valdo Rohtmets
Uno Vikk

1950

1944
Toivo Erilaid
Maimu Kingsepp
Kalju Sammelselg

Matti Hallimäe

1945

Aino Rahkema
Veera Sergejev
Ede Vikk

1953

1946
Arno Einola

Paul Naan
Hugo Sillavee

Mati Kaskend

Urvo Oja

Heljo Kaljula
Paul Reesalu

Enno Rahkema

Velli Männi
Enn Tommula

Urvo Allmar

Ralf Einola
Helmi Klaus
Lehti Vagula

Matti Kaskend

Elgi Järve
Meeli Meikar

Einart Rahkema
Ilma Soover
Palmi Veerväli

Matti Puostepp

Vahur Rohumets

Ellen Prass
Lui Vagula

Arvo Laan

Elvi Ojamaa

Eva Krikberg
Selma Vikk

Arvo Matt Vagula

Riho Palm

Heino Hallimäe

Linda Kaljula
Laine Voogla

Matti Kaskend

Ülo Järve
Milvi Reinsoo

Luule Sammelselg
Arvo Uustalu

Tari Laas

Olga Sergejev

Rein Sillavee

Enn Soover

Inna Levis

1947

Milvi Hallimäe

Mai Käsokond

Arvo Leemet

Mare Muik

Urve Ojari

Illi Orgmets

Ene-Reet Palm

Lembit Rahkema

Ilmar Veerväli

1948

Elle Järve

Ilmar Rahkema

Anne-Mai Vagula

Vilve Veerväli

Taive Vikk

Erich Vahersaar

1949

Aarne Albrech

Urve Alleman

Helle Hallimäe

Arvi Ilves

Helle Kivimägi

Jaan Lindre

Anne Mardiste

Kalju Nõmme

Rita Sammelselg

Meida Vagula

Lehti Voogla

1950

Silvi Järve

Hillar Kaasike

Mati Kaasike

Malle Mardiste

Adu Rahkema

Erna Lood

1951

Milvi Rahkema

1952

Taavi Aljand

Jaak Liivaleht

1953

Elle Mardiste

Malle Puusepp

Teet Lood

1954

Helgi Hallimäe Virge-Liis Palm

1955

Aksel Haljand Epp Mardiste Enn Priimann

1956

Anne Hallimäe Jaan Hallimäe Kaja Kaliste

Mihkel Laas Riina Lindre Eda Muik

1957

Eha Kõrge Aado Leemet Andi Rahkema

Ants Soover

1958

Villu Hallimäe Virve Nõmme Tõnu Lindre

1959

Jüri Kõrge Karl Puusepp

1960

Endla Pajuste Jaan Pajuste Tulju Lodjaku

Virve Pundi Tiit Kuuskla

1961

Tõnis Sammelselg Urve Männik Maarika Soom

Riina Soodla Tiia Lodjak

1962

Ivo Kallaste Aivar Lumiste Taimo Meikar

MEENUTAVAD ELLY JA RICHARD PALM

Koolis tegutses Kaarel Puki juhendamisel orkester, mis koosnes mandoliinidest, kitarridest, plokkflöötidest, triangelitest ja suupillist. Esinesime kooli üritustel. Koolipeod: jõulupidu, kevadpidu ja lõpupidu olid alati Palmse mõisa saalis, kuhu oli ehitatud lava esinejate jaoks. Kõrvalolevat ruumi (praegune "sinine salong") kasutati esinejate riiete vahetamiseks. Koolis oli käsitööklass, kus tüdrukud tikkisid, kudusid ja igal aastal korraldati käsitöö näitusi. Vahetundidel olime väljas, kui ilm seda vähegi lubas. Mängisime väga palju laptuud, rahvastepalli ja muna. Võimlemistunnid peeti tavalises kooli klassis, kus pingid kokku lükatud. Talvel peeti suusavõistlusi, suvel jooksuvõistlusi ja võisteldi pallimängudes. Koolil oli oma raamatukogu, kust sai raamatuid koju laenutada. Kõigil lastel olid kohustused kooliaias, mis asus kooli lähedal pargi pool servas. Sinna oli istutatud õunapuid ja igal klassil olid oma juurviljapeenrad, mida tuli hooldada. Aed hävines pärast kooli likvideerimist Palmes. Kord oli koolis hea ja õpetajatest peeti lugu. Loomulikult tuli ette korrarikumisi ja siis koolijuhataja Kaarel Pukk ka karistas. Üks viis oli joonlauaga vastu näpuotsi lüüa, tutistati juustest või võeti süüdlasel kõrvast kinni. Need olid küll äärmuslikud abinõud, aga poiste puhul läks neid mõnikord vaja. Tavalisem karistus oli nurka või tahvli ette seisma panemine.

LISA 23

ENDLA PAJULA MEENUTUSED

Astusin esimesse klassi 1960. aastal. Elasin siis Sakussaare külas, mis on Palmsest viie kilomeetri kaugusel. Minu iga hommikune koolitee oli üsna pikk, eriti raske ja väsitav oli teekond talvel. Koolitee läks mööda põllu serva, kuhu tuul oli kuhjanud suured lumevallid. Esimesed kilomeetrid teekonnast sibasin üksi, teel kohtusin teiste koolikaaslastega, kellega koos jätkasime teekonda. Teises klassis ostis isa mulle jalgratta, siis hakkasin igal kevadel ja sügisel kooli sõitma rattaga.

Koolimaja taga oli meil oma kooliaed. Aias kasvasime juurvilju ja lilli. Poiste ülesanne oli tassida aeda vett ja kasta, tüdrukud rohisid peenraid. Aias kasvanud juurviljadest valmistas köögitaadi toorsalateid või näksisime juurvilju niisama kaasavõetud võileibade ja tee juurde. Sooja koolitoitu siis ei olnud. Tihti korrastasime kooliümbrust ja käisime pargis lehti riisumas. Kooliaias õitses palju lilli ja kooli ümbrus oli alati korras.

Ekskursioonidel me kaugel ei käinud nagu koolilapsed praegu. Meil toimus jalgsimatk Viitnale ja jalgrattamatk Võsule. Võsule sõiduks valmistas iga õpilane punase lipu, mille kinnitasime oma jalgratta külge. Nii sõitsimegi, õpetajad ees ja meie punaste lippudega üksteise seljataga nende järel. Tagasi koolimajja jõudes ootas meid soe tee.

Kui kool vajab vanemate abi, saatis koolijuhataja meiega koju kirja. Vahel võttis isa kaasa vikati niitmiseks, siis jälle kirve või sae küttepuude tegemiseks. Sain Palmse koolis käia kolm aastat. Iga aastaga õpilaste arv vähenes ja 1963. aasta sügisel läksin mina Võhma kooli.

Riigi Teataja

Ilmus tarwidust mööda.

Toimetuse ja talituse: Toompeal, end. Vabastoa ruumides;
Kontor on avatud tella 9—2. — Sealsamas lehe tellimiste vastuvõtmine.

Tellimise hind: Tellijatele 50 numbri eest 50 marka, 100 numbri eest 100 marka.
Ärjitu numbri hind 1 mark. — **Kuulutuste ja teadaannete hind:** Kohutakuulutused, suuruse peale waata-
mata 30 marka. — Arataotatud passide kuulutused 10 marka. — Muud kuulutused: iga korpus-rea
kwadraadi eest 50 penni.
„Riigi Teataja“ ärkfute numbrit määrl harilikku hinna eest on awatud kõigis renteides, peale kessrentei.

Nr. 75/76

Laupäewal, 22. mail 1920. a.

Nr. 75/76

I.
Sisu: Nr. 208. Alwalikkude algkoolide seadus (7. mai 1920).
Nr. 209. Disus Eduard Junke pealepandub karistust kergendada (14. mai 1920. a.). — Siendus.

II.
Määrus ministrite abide, asjade walitsejate ja osakondade juhatajate, õigusega ministri eest alla kirjutada, põhipalga kohta.
Määrus riigikontrolööri abi ja riigikontrolöörkogu liigete palga kohta.
Määrus riigiasutustes teenivate ametnikkude ja töölise warustuse kohta.
Riigi raudteede ja Pärnu-Tallinna juureweo-raudtee weotariif nr. 6.
Sieministri täiendam määrus wäljamaalaste passide wisseerimise kohta.
Määrused arstide kutsetegewuse kohta.
Sunduslikud määrused prostitutsiooni ja sellega kaasasäiwate suguhaiguste vastu wõitlemisel Tallinnas.
Töö- ja hooletandeministeeriumi ringkiri kõigile walitus- ja omawalitus-asutustele wabadus-
sõjast osawõtjate teenistuse asjus.

III.
Nimetuse, ametisse kinnitus, ametist wabastused.
Rahukohtunikkude tegewuse aruanne 1919. a.

IV.

Kuulutused.

I.
Nr. 208. Alutawa Kogu poolt 7. mail
1920 a. wastuwõetud
awalikkude algkoolide seadus.

I. üleeüldised määrused.

A. Saad.

§ 1. Algkool moodustab ühtluskooli esimese järgu.

§ 2. Algkool on emakeelne, ilma usuõpetu-
feta ja maksuta.

§ 3. Algkool wõib olla ühes- või latus-
kool, selle järele, kuidas otsustawad kooli
ülewalpidajad.

B. Õpeteel.

§ 4. Algkoolid jagunewad õpilaste ema-
keele järele eesti-, saksa-, wene-, rootsi- või
muukeelseteks.

Märkus: Õpilaste emakeel arwa-
takse nende rahwuse järele. Kui lapse-
wanemad ei ole ühest rahwusest, arwa-
takse lapse rahwus wanemate ülesand-
mise järele. Kui lapsewanemate arwa-
mised lapse rahwuse ülesandmisel lahku

lähewad, loetakse lapse emakeeleks lapse
kodukeel, mida ta kõige paremini oskab.

§ 5. Wähemusrahwustest wabariigi koda-
nikkudele iseäraldi kooli või klassi awamine
jaab kohustawaks algkoolide ülewalpidajatele
asutustele, kui läbistikkü wähemalt 20 õpilast
kogub, selle õpetamine ühe õpetaja juhatusel
wõimalik; selle juures wõib tarwilise õpi-
laste arwu saamiseks ühendada ühe õpetaja
juhatusel alla ühte klassituppa mitme õpeaasta
(klassi) õpilased.

Märkus: Wäiksematel jaartel awa-
takse algkool või klass, kui wähemalt 15
õpilast kogub, selle õpetamine ühe õpe-
taja juhatusel wõimalik.

§ 6. Lapsed, selle jaoks — nende wähese
arwu pärast — ei ole korraldatud emakeelise
kooli, wõiwad õpetust saada erateel kas ko-
hus või muukeelses koolis.

§ 7. Õpilane wõib õppida mitteemakeelses
awalikus koolis ainult mõjuwail põhjustel,
mida otsustab kohaline maakonna- või lin-
nakooliwalitus.

C. Koolikohustus.

§ 8. Lapsed, kes õpeaasta alguseks 7 aastat vanaks saanud, on kohustatud algkooli astuma.

Märkus 1.: Kohaline maakonna- või linnakoolivalitsus võib haridusministeeriumi nõusolekul tema alla kuuluvates koolides koolikohustuse algust ühe aasta võrra esialgul edasi liigata, kunni koolidewõrgu täielise väljatöötamiseni.

Märkus 2.: Grandina võivad ühiskond lapsed ka hiljemini kooli astuda, kui selleks on mõjuvad põhjused; kauakesetew haigus või hiline kehaline või waimline arenemine.

Märkus 3.: Pedagoogika-õnukogu võib last ka ühe aasta nooremalt kooli wastu võtta, kui ta on tarviliselt arenenud.

§ 9. Koolikohustus kestab algkoolis kas kunni kursuse lõpetamiseni, või — mittelõpetamise korral — kunni 16 aasta vanuseni. Spilased, kes 16 aastat vanaks saanud õpeaasta kehtusel, peavad koolis käima kunni selle õpeaasta lõpuni.

§ 10. Lapsed, kes kodu, erakoolides või muul teel õpetust saavad, mis mitte alama ei seisja awaliku algkooli õpetusest, wabastatakse awalikus algkoolis käimisest maakonna- või linnakoolivalitsuse poolt kohalise koolitalituse ettepanekul, kes nende laste korraliku õpetuse saamise järele walwab. Selle õpetuse tasapinna kõrguse üle otsustawad asutused ja isikud, kelle hooletaks on antud kooli pedagoogiline instrueerimine ja ülewalwe.

§ 11. Lapsed, kellel täiesti võimata on algkoolis õppida nende kehaliste või waimliste puuduste pärast, paigutatakse sellekohastesse kaswatus- ja õpetusasutustesse. Nende koolide korralduse määrab ära sellekohane eriseadus.

§ 12. Koolikohustuse täitmise järele kooliringkonnas walwab kohaline koolivalitsus, kes kooliealiste laste nimekirja peab, seda alati korras hoiaib, parandab ning täiendab ja annab iga aasta hiljemalt 2 nädalat enne õpetöö algaust kooliringkonnas asuwate koolikohustuslike laste wanematele või nende asemikkudele koolikohustuse maksimahakamisest teada.

Märkus: Lapsewanemad või hoolekandjad on kohustatud iga last, kes koolisunduse easte jõuab, kohalikus koolitalituses registreerima.

§ 13. Kui kooliealine laps teise walda, alewisse või linna elama asub, siis on kohustatud walla, alewi või linna koolivalitsus

sellest sinna teatama. Lapse registreerimisest jaadab uue asupaiga koolivalitsus endisse asupaika teate, mil puhul laps endisest nimekirjast maha kustutatakse.

§ 14. Spilaste korraliku kooliskäimise üle walwab koolihoolekogu, kellele koolijuhataja on kohustatud iga nädalal õpilaste puudumise üle teateid andma.

§ 15. Wabandamata põhjustel koolikohustuse täitmata jätmise kui ka korratu kooliskäimise pärast langewad süüdlased lapsewanemad või hoolekandjad rahatrahwi alla kooli kasuks 1—20 margani iga puuduwa päewa eest, mis trahw wabatahtlikult mittemaksmise korral kahe nädala jooksul peale trahwi määramist administratiivsel teel sisse nõutakse.

Kui rahatrahwi peale waatamata last kooli ei saadeta, — siis langewad süüdlased lapsewanemad või hoolekandjad kohtulise karistuse alla arestiga kunni 2 kuuni.

§ 16. Maakonna- või linnakoolivalitsus annab lähema juhatuskirja trahwiraha suuruse järkude kohta eespool tähendatud piirides, tema sissenõudmise wiisi ning tarvitamise kohta, kui ka süüdlaste lastewanemate või hoolekandjate kohtulisele wastutusele võtmise korra kohta.

§ 17. Kui lapsewanemad või hoolekandjad mitmekordsest trahwist või kohtulise karistusest hoolimata last kooli ei saada, siis antakse laps kohtuotsuse järele wanemate või hoolekandjate kulus teise perekonda või kaswatusmajja ülespidamiseks ja kooli saatmiseks.

§ 18. Kui waesuse pärast ei suudeta last kooli panna, siis peab kohalik kogukond hoolitsema lapse kooliskäimise võimaluse eest.

§ 19. Koolikohustuslike laste ei tohi õpetajaks võtta palgalisse ametisse. Süüdlased wõetakse kohtulisele wastutusele ja langewad rahatrahwi alla kohalise kooli kasuks 100—1000 margani või aresti alla kunni 3 kuuni.

Selle määruse järele walwab kohaline koolivalitsus.

Märkus 1.: Selles paragrahwis nimetatud karistuse alla langewad ka süüdlased lapsewanemad või hoolekandjad, kes kohalises koolivalitsuses koolikohustusliku lapse registreerimata jätwad.

Märkus 2.: Grandjuhtumistel on maakonna- või linnakoolivalitsusel õigus lubada kooliealisele lapsele pidada palgalist ametit, kui see mitte korralikku kooliskäimist ei takista.

D. Kooliaeg.

§ 20. Algkooli kurjus kestab 6 õpiaastat. Silmas pidades kohalisi olusid võib jautada algkooli kaheks astmeks.

§ 21. Algkooli juure avatakse tarvilisel arvul täienduskoolid vähemalt 2-aastase kursusega, kuhu sisseastumine on neile õpilastele sunduslik, kes algkooli kursuse lõpetamise järel keel- või erikooli ei astu.

Täienduskoolide kohta antakse eriseadus.

§ 22. Kooliaasta kestab 1. augustist kuni järgmise aasta 31. juulini.

§ 23. Tegelik õpetöö maal kui ka linnas peab kestma vähemalt 35 nädalat aastas. Selle alguse, lõpu ja vaheajad ja üleüldised ning kohalised pühad määrab ära haridusministeerium, selle juures filmas pidades kohalike koolivalitsuste soovide.

E. Asutamine.

§ 24. Alalikul algkoolil asutatakse ja peetakse üleval valdade, alewite ja linnade poolt niisugusel arvul, nagu see on tarvilik koolikohustuse läbiiviimiseks. Algkoolid, millel on üleriiklik või ülemaafondlik tähtsus, asutatakse ja peetakse üleval riigi või maakonna poolt.

Märkus: Rahvuslike vahemuste koolide korraldus ja valitsemine määratakse kindlaks eriseaduse läbi.

§ 25. Riik, maakond ja need linnad, mis moodustavad ilma maakonnata iseseisva administratiivüksuse, kannavad kõik nende poolt asutatud algkoolide kulud.

§ 26. Wallad, alewid ja need linnad, mis moodustavad ühes maakonnaga administratiivüksuse, kannavad oma koolide majanduslikud ja kõik muud kulud peale õpetajate palgade, mis on maakonna kanda. Viimane otsustab lõpuks koolide asutamise ja oma koolivõrgu loomise küsimise, kuna kooli majanduslike kulude kandjatel õigus on selles asjas maakonnavalitsustele põhjendatud ettepanekuid teha.

§ 27. Kui avaliku algkooli ülevalpidaja kooli eest mitte tarvilikult ei hoolitse, siis kannab haridusministeerium ajutiselt tarvilikud kulud, mis kooli ülevalpidajalt pärastpoole administratiivsel teel sisse nõutakse.

§ 28. Kooli asutamise, ümbermuutmise ja korraldamise juures tuleb täita nõuded, mis koolimajade, kooli korralduste ja sisseadete ning asukoha kohta ette on nähtud sellekohastes erimäärustes.

§ 29. Iga maa-algkooli juures peab olema tarviline osa maad õpilaste võimlemise- ja mänguplatside ja õuema jaoks vähemalt pool tiinu kooli kohta, umbes $\frac{1}{6}$ – $\frac{1}{8}$ tiinu kõlbliku maad kooliata tarwis ja igale määratule õpetajale tarvitamiseks poolteist kuni kaks ja pool tiinu põllumaad ühes ühe lehma ja hobuse heina- ning karjamaaga.

Täheendus: Kooli maatagavarast

maad sellel määral tarvitada on õigus igal õpetajal üleüldistel alustel maksitava rendi eest.

§ 30. Linna ja alewi koolidele tuleb maad muretseda kohalike olude järel võimalikult eelmine § normideni, filmas pidades kõige pealt kooli üleüldiseid tarvidusi (mänguplatsid, koolitaiad jne.)

§ 31. Koolile maad muretseda on kohustatud kooli ülevalpidajad (majanduslike kulude kandjad.)

§ 32. Koolide tarwis on õigus maad sunduslikult võõrandada.

G. Ülevalve, juhtimine ja korraldamine.

§ 33. Alalike algkoolide ülevalve on ette nähtud sellekohases eriseaduses.

§ 34. Üksiku algkooli tegemust juhivad ja korraldavad:

- a) koolijuhataja,
- b) õpetajad,
- c) pedagoogika-nõukogu ja
- d) kooli hoolikogu.

H. Ope- ja kasvatuse osa.

§ 35. Algkoolis õpetatakse järgmisi õpeaineid: 1) kodulugu, 2) emakeelt, 3) laulmist, 4) võimlemist, 5) käsitööd, 6) joonistamist ja joonestamist, 7) aritmeetikat ja algebrat, 8) geomeetriat, 9) loodustugu ühes termisõhu- ga, 10) maadeteadust, 11) ajalugu, 12) kodanikuteadust, 13) kahte võõrast keelt.

Märkus 1: Õpilased, kelle vanemad või hoolikandjad seda soovivad, vabastatakse teise keele õppimisest.

Märkus 2: Muuskeelistes koolides astub 1 võõra keele asemele Eesti keel.

§ 36. Haridusministeeriumi loaga võib kohalike olude nõudel algkooli eeskavasse võtta veel teisi õpeaineid, mille juures aga ei tohi tuntavalt kannatada üldhariduslike ainetes läbiviimine.

§ 37. Õpeainete üleüldise laadi ja läbiviitmise ulatuse iga õpeaine kohta klassis määravad ära haridusministeeriumi poolt määratud mapandavad õpetavad.

Märkus: Pedagoogika-nõukogud võivad kohalike koolivalitsuste kaudu haridusministeeriumilt luba saada võtta ette vähemaid muudatusi õpe- ja tunni- kavades.

§ 38. Algkooli klassid nimetatakse õpeaastate järel I, II, III... VI klassiks.

§ 39. Iga klassi läbitegemiseks kulub normaalset üht õpe-aasta. Erakorraliselt võivad anderrikkad õpilased pedagoogika-nõukogu otsusel klassi vähema ajaga kui ühe õpe-aasta läbi teha, või mõne klassi vahele jätta.

Märkus: Kooli ülevalpidajad võt-

wad algkooli jagada ka poolaasta- ehk weel lühemaajalisteks klassideks.

§ 40. Spilast ei või jätta ühte klassi kahe- maks kui kaheks õpeaastaks.

Märkus: Nõrgaandeliste laste tarwis korraldatakse kooli juures abitunnid ja awatakse kogukondlike omawalitsuste ja riigi kooli ühendamise abikoolid. Nende koolide korralduse määrab ära sellekohane eriseadus.

§ 41. Spilaste normaalaw klassis on 40. Ainult erakorralistel tingimustel võib spilaste aw tõusta viiekümneni. On spilaste aw üle viiekümne, peawad kooli ülewaltpidajad kormalklassis awama.

Märkus I: Need määrused on maks- wad, kui üksainuke klass õpetaja koh- ta tuleb. On õpetajal korraga kaks õpe- tada enam kui üks klass, siis on kõige- kõrgem lubatud spilaste aw niisuguses ühendatud klassis: kahe klassi ühendusel 40, kolme klassi ühendusel 36, nelja klassi ühendusel 30.

Märkus II: üle kahe klassi ühenda- mine ühe õpetaja alla on lubatud ainult iseäralike geograafiliste olude või era- korraliste tingimuste tõttu (näiteks mere- või soosaared, metsakülad; koolid wähe- sel awul koosasuwale muulastele; suur puudus õpetajast; kooliruumide puudus jne.).

§ 42. Speaasta algul seab õpetaja õpeaine kawa kokku ja paneb selle pedagoogika-nõuko- nule ühtlustamiseks ette, ühikajaliselt esita- des, kuitas ta mõtleb eestülewalt õpeaastal õpematerjaali jaotada ning läbi minna ja misuguseid õpewahendid selle juures tarwi- tada. Kui õpeaasta lõpuks ei ole läbi mõetud klassi normaalõpetawa, siis tuleb sellest ühes põhjustega teatada kohalikule koolinõunikule.

§ 43. Spilased wiitakse üle ühest klassist teise ja tunnistatakse kooli kursuse lõpetanuks pe- dagoogika-nõukogu otsuse järele õpilase õpetöö- edu ja üleseilise waimlise arenemise põhjal.

§ 44. Jaas algkoolis peawad olema tarwi- tikud õpeabinõud ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud. Haridusministeerium seab kokku nende õpeabinõude nimekirja, mille mu- retsemine on sunduslik kooliülewaltpidajatele.

§ 45. Koolis mõitwad tarwitused olla ainult pedagoogiliselt lubatavad karistuswiisid. Re- halik karistus on keelatud.

§ 46. Puudustkannatawale õpilastele tar- wisminemad õperaamatud ja muud õpewahen- did muretsatakse neile kooliülewaltpidajate poolt tasuta.

§ 47. Spilaste terwise eest hoolitsemiseks pannakse kooliarstid ametisse.

§ 48. Jaas algkoolis peab olema kooliapteef kõige tarwilisemate arstirohtudega ja abinõu- dega.

§ 49. Jaas koolis peab olema tarwiline aw kooliteenijaid, kelle tegemusala, õigused ja ko- hused on kindlaks määratud koolihoolekogu poolt kokkuseatud ja kooli ülewaltpidaja asutuse poolt kinnitatud juhatuskirjas.

§ 50. Kohalisi tarwidusi silmas pidades võib algkooli ruumides, kui see koolitööle ta- listuseks ei ole, awada muud haridusasutusi: täiendus- või eriklasse, pühapäewa- või õh- tukoole, kursusi, lugemistube jne.

III. Spilased.

§ 51. Algkooli esimesse klassi mõetakse was- tu lapsi õpetöö algul ilma eelhariduseta, teis- tesse klassidesse — õpilasi, kes on läbi õppi- nud eelmiste klasside kursuse.

§ 52. Spilaste üleminek ühest algkoolist tei- se algkooli wastawaspe klassi mõjuwail põh- justel — ka õpeaasta wäitusel — sünnib ilma igasuguse takistusega. Koduse haridusega õpi- lase sisseastumise korral otsustab pedagoogika- nõukogu, kuhu klassi õpilane tuleb paigutada.

§ 53. Algkooli kursuse lõpetajale antakse sellekohane tunnistus, mis temale õiause an- nab ilma eksamita sisse astuda täienduskooli või awalikku keskkooli ja erioõpeasutustesse, kui wiimastes ei maksa iseäralikud wastu- wõ- mise tingimused.

§ 54. Kui kes- või erioõpeasutustes tarwi- tikku ruumi kätale sisseastujatele ei leidu ja kui nende koolide ülewaltpidajad kormalklasse awada ei löua, siis mõetakse neisse õpilasi was- tu mõistluse järele.

§ 55. Spilastele, kes enne kursuse lõpetamist koolist wälja astuwad, annab algkool neile töö taajäreode kohta sellekohased tunnistused.

§ 56. Koolikohustuslikud õpilased on wabas- tatud kõikidest naturaalkohustustest riigi ja omawalitsuse wastu.

IV. Õpetajad.

§ 57. Algkooli õpetajaid waltiwad ja regist- reeriwad asutused on ette nähtud sellekohases seaduses.

§ 58. Algkooli õpetajaks võib waltida ihi- luid, kes on lõpetanud õpetajate-seminaari kursuse, ehk kes- või kõrgema õpeasutuse lõ- petajad, kes õpetaja kutse on omandanud.

Märkus: Niikaua kui ei ole tarwi- tikku awu selle paraorahwi nõuetele wastawaid õpetajaid, võib waltida ala- kooli õpetajaks ihi- luid, kes hariduslikult wastawad sellekohastele ajutiselt maks- wate seaduste nõuetele.

§ 59. Walimine peab olema awalik. Sellest tuleb teada anda hiljemalt 2 nädalat enne wa- limist ajalehes, kus koolide kohta käiwad amet-

litud teated ilmuvad, ja vähemalt kahes teises lehes.

§ 60. Õpetaja valimise juures on valimisel asutusel õigus nõuda kandidaadilt peale teiste tarvilikkude tunnistuste veel tunnistuse ettepanemist tema endise teenistuse kohta õpetajate ametiühisusest, et viimane ei ole valitava vastu professionaaleetika seisukohalt.

Märkus: Esimest korda ametisse astumisel õpetajalt ei võta nõuda ametiühisuse tunnistuse ettepanemist.

§ 61. Õpetaja kohalt lahkumine sünnib loomulikult kooliaasta lõpul, s. o. 31. juulil, millest lahkuja peab teatama kooli ülemalpidajale hiljemalt 1. juulil. Uue õpetaja valimine tuleb ette võtta kohe peale lahkumisteadandmist, mitte hiljem kui kaks nädalat enne õpetöö algust.

§ 62. Speaasta festivali võit kooli pealt lahkuda mõjuvaid põhjustel ainult maakonnas või linnakoolivalitjuse loaga. Uue õpetaja valimine tuleb toime panna kohe peale seda, kui lahkumine lubatud.

§ 63. Õpetaja loetakse ametisse astumaks jellest ajast, millest arvates teda on registreeritud ametisse. Kui õpetaja järgisel tegelikul õpetöö algusest ametis on, siis loetakse ta teenistuse algus 1. augustist.

§ 64. Jga 30–50 õpetaja kohta peavad maakonnad ja linnad ametisse panema ühe tagavaraõpetaja, kes puuduvate õpetajate aset täidab ja vabal ajal on koduõpetuse ja väljaspool koolihariduse instruktori kohuste täitja.

§ 65. Tagavaraõpetajate kohta maksavad kõik teiste õpetajate kohta käivad seadused ja määrused.

§ 66. Peale õpetajate palga makstakse maakonna tagavaraõpetajatele tarvilised reisirahad ja päevarahad.

§ 67. Kui ette on näha, et algkooli õpetaja mõjuvaid põhjustel peab kooli tööst kauemaks ajaks eemale jääma ja tagavaraõpetaja tema kohuseid nii kaua täita ei saa, siis valitakse temale asetäitja, kuni tema koolitöösse tagasitulekuni. Vähemalt üks kuu aega enne alalise õpetaja töösse tulekut tuleb sellest teatada asetäitjale. On seda võimata täita, võidakse asetäitjale uut kohta, siis on viimasel õigus palga edasi saada ühe kuu jooksvul päraldada, kui temale teatati alalise õpetaja tagasitulekust.

§ 68. Õpetajatele maksetakse palga kuuks ja kindlate sellekohases eriseaduses ettenähtud määrade järele.

§ 69. Kooli ülemalpidajate nõusolekul ette võetud põhjalikuks ja kuluks maapärandustööks ja sisseadeks, nagu maatorutamiseks, riolimisega, puude ja põõsaste istu-

tamiseks, kaitseala ehitamiseks ja muuks, on õpetajal õigus saada fogufondlikku või riiklikku abi. Kui õpetaja nimetatud töösse ja sisseade peale tarvilisel mõdul toetust saanud ei ole, siis maksetakse temale tema äramineku puhul tähendatud kulude eest tasu kooliülemalpidajate poolt asjatundjate hindamise põhjal.

§ 70. Kooli maasõja tarvitamise õigus õpetajate vahetamisele järgneval suvel on lahkujal õpetajal, kui ta koolis töötas kuni kevadise õpetöö lõpuni. Lahkus ta koolist enne õpetöö lõppu, siis jääb maa tarvitada uuele õpetajale.

§ 71. Õpetajate ametist vabastamise kord on ette nähtud sellekohases eriseaduses.

V. Koolijuhataja

§ 72. Juhataja valitakse sama asutuse poolt, kes õpetajad valib. Valimisest võtavad osa hääleõigusel kooli pedagoogika-nõukogu ja hoolikogu esitajad, igast asutusest üks.

Märkus: Juhataja ajutise äraoleku ajaks valitakse pedagoogika-nõukogu poolt temale asetäitja.

§ 73. Juhataja tegemuskonda kuulub:

a) koolisse puutuvate küsimuste algatamine ja ettepanemine otsustamiseks pedagoogika-nõukogule ning kooli-hoolikogule;

b) hoolikandmine, et koolielu korralikkuse mõttes täidetakse kõik pedagoogika-nõukogu ja hoolikogu otsused ja seaduslikud määrused ning korraldused;

d) koolisse puutuvais küsimustes läbikäimine ametiasutustega ja ühiskute isikutega;

e) ülevõtte kõik kooli asjaajamine koolikõlas pedagoogika-nõukogu ja hoolikogu otsustega ning seaduslikkude määrustega;

g) puuduvate laste nimekirja korraspidamine;

h) järelevalve ja hoolitsemine, et koolitöö tähtsamatult võiks kesta ja tühid alati täipest algaftid ja lõpetid;

i) kooli kroonika kirjutamine.

§ 74. Kui klasside arv koolis üle 10 ulatub, siis valib pedagoogika-nõukogu juhataja abi või inspektori; inspektor on juhataja abi kooli ühendamise ja kasvatustöös elus.

VI. Pedagoogika-nõukogu

§ 75. Pedagoogika-nõukogu liikmeiks on:

a) kõik kooliõpetajad (tunnitundjad ühes arvatud),

b) kooli arst (kus ta olemas on),

d) hoolikogu esitaja,

e) lastevanemate esitaja.

Märkus: Kõik õpetajad on kohustatud pedagoogika-nõukogu koosolekutele osa võtma.

§ 76. Pedagoogika-nõukogu ülesandeks on kooli kasvatustööde ja õpetustööde küsi-

muste ning nendega lähedas ühenduses olewate muude koolielu küsimuste lahendamine. Iseäranis kuulub tema wõimupirri:

1. Kaswatus- ja õpetamise harutamine koolitöö wiljakamaks tõstmise sihis.

2. Harutamise õpetama läbiwõtmise ulatuse, korra ja kõrwalteadumiste üle ettenähtud piirides.

3. Kaswatus- ja õpetustöö jaotamine üksikute õpetajate wahel ja tunnikawa kokkuseadmine.

4. Õpetajate poolt kokkuseatud töökawade harutamine.

5. Õpetustööks tarwisminewate õpetawahendite walimine ja soetamine.

6. Õpetustöö aruande kokkuseadmine.

7. Õpilaste wastuwõtmine ja wastawastse klassidesse paigutamine.

8. Õpilaste töö hindamine, nende edasiwiitmine klassist klassi, lõpetajate koolist välja lastmine ja õpilastele tunnistuste väljaandmine.

9. Õpilaste kohta käiwate määruste wäljatöötamine.

10. Koolis tarwitatawate kaswatuslikkude abinõude üle otsustamine.

11. Kooliruumide jaotamine tarwitamiseks õpetajatele, õpilastele ja kooliteenijatele.

§ 77. Pedagoogika-nõukogu koosolekuid peetakse õpeajal vähemalt kord kuus.

§ 78. Pedagoogika-nõukogu astub kokku kas juhataja või tema asetäitja kutsel, või vähemalt $\frac{1}{3}$ osa liigete ettepanekul.

§ 79. Pedagoogika-nõukogu koosolekuid juhatab koolijuhataja, tema äraolekul juhataja asetäitja või nõukogu poolt walitud koosoleku juhataja.

§ 80. Pedagoogika-nõukogu koosolekud on otsuswõimjad, kui neist osa wõtab vähemalt $\frac{3}{4}$ osa õpetajatest.

§ 81. Koosoleku otsus on maksew, kui tema poolt on enam kui pool koosolekijast; kui hääled poolenewad, annab juhataja hääle enamuse.

VII. Kooli hoolikogu.

§ 82. Igal algkoolil on hoolikogu.

§ 83. Hoolikogu liikmeiks on:

1. Kooli määratud õpetajad 1—3, nende hulgas koolijuhataja.

2. Lastewanemate esitajad, 1—3.

3. Kohalise kogukonnawalitsuse esitajad, 1—3, wõimalikult kogukonna omawalitsuse liikmed.

4. Esitaja asutuste wõi isikute poolt, kes kooli majanduslikult toetawad, kui toetuse kogusumma teeb wälja vähemalt $\frac{1}{3}$ kooli majanduslikust kuludest.

5. Kooliarst, kus ta olemas on.

Märkus 1: Kõik koolis töötawad õpetajad wõiwad hoolikogu koosolekust sõnaõigusega osa wõtta.

Märkus 2: Koolides, mille ringfond ei käi kokku kohalise kogukonna omawalitsuse territooriumiga, walitakse hoolikogusse kogukonna omawalitsuse esitaja maakonnandukogu poolt.

Märkus 3: Lastewanemate esitajad walitakse igal sügisel peale õpeaasta alguse üheks aastaks. Kogukonna omawalitsuse esitajad walitakse sama aja peale, kui nende walijate wolitused kestawad.

§ 84. Hoolikogu walib igal aastal õpetöö algul peale lastewanemate esitajate walmist omale juhataja, kirjatoimetaja ja kassahoidja.

Märkus: Tarwilisel korral wõib juhatus suuremaarwuline olla.

§ 85. Hoolikogu ülesandeks on hoolitseda kooli eest üleüldse, iseäranis tema majandusliku külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub tema tegewuskonda:

1. Järewalwe nende laste korraliku koolistatmise üle, kes on kantud kohalise kooliwalitsuse poolt hoolikogu korralduse alla kuuluma kooli õpilaste nimekirja.

2. Õpilaste toitlus- ja termisolude korraldamine.

3. Wäesemate õpilaste warustamine õpetarwetega, riietega ning jalanõudega.

4. Pedagoogika-nõukogu poolt ettepanud õpilaste kohta käiwate määruste läbiwaatamine ning heakskiitmine.

5. Õpetajate kandidaatide ettepanemine walimale asutusele.

Märkus: Mõjuwail põhjustel wõib waliw asutus hoolikogu poolt ettepanud kandidaadid jätta ka walimise alla wõtmata, kui ta õpetajad walida omalt poolt ülesseatud kandidaatide hulgast.

6. Õpetustöö pealtkuulamine oma esitajate läbi.

Märkus: Nende esitajate arwu määrab kindlaks hoolikogu, kokku leppides maakonna- või linnakooliwalitsusega. Hoolikogu esitajail ei ole õigust klassis tähendusi teha. Nad wõiwad omad arwamised ja tähelepanekud ette tuua hoolikogu koosolekul.

7. Ettepanekute tegemine kohalisele kooliwalitsusele õpetaja lahtilaskmise asjus.

8. Ettepanekute tegemine kohalisele kooliwalitsusele uute õpetanete sisseseadmise ning uute klasside wõi kursuste awamise asjus.

9. Abinõude otsimine kooli ainelise külje tõstmiseks.

10. Kooli kapitaalide walitsemine ja tarvitamine, kuniwõrd need sellekohaste määruste järele hoolikogu kätte on antud.

11. Kooli liikumata ning liikuma waranduse korrahoidmise järewalwe.

12. Kulude eelarve kokkuseadmine ja selle ettepanek kooli ülemalpidavale asutusele.

13. Järelevalve, et koolile määratud summad tarvitataks õieti ja otstarbekohaselt; kooli majapidamise, hõltsutulekute ning väljaminekute remideerimine, selleks maakonna või linnakoolivalitsuse poolt finnitatud juhatuskirja põhjal.

14. Oma tegewuse kohta aastaaruande kokkuseadmine.

15. Kooliteenija ametisse määramine ja ametist tagandamine kooli juhataja ettepanekul ja tema tegewusala ning õigusi määrama juhatuskirja kokkuseadmine.

16. Otsustamine õpilaste koolist puudumiste põhjuste üle ja nende tunnistamine wabandamatuiks ehk wabandatawateks.

Märkus: Asja arutamisele õpilase puudumise üle kutsutakse hooletogu juhataja õpilase wanema või hooletandja; wimase mitteilmumist ei loeta asja arutamise edasilükkamise põhjuseks.

17. Trahwiraha järgu äramääramine õpilaste puudumise korral wabandamatuil põhjustel ja sellest teatamine trahwitawale lapsewanemale või hooletandjale.

§ 86. Hooletogu ja tema juhatusse koosolekuid peetakse tarwiduse järele.

§ 87. Hooletogu kutsutakse kokku juhataja, või juhataja äraolekul tema asemik. Hooletogu kutsutakse eraforraliselt kokku, kui seda kolm liiget nõuawad.

§ 88. Hooletogu koosolekuid juhatab hooletogu juhataja või tema äraolekul koosoleku poolt walitud koosoleku juhataja.

§ 89. Hooletogu koosolek on otsuswõimne, kui temast vähemalt pool liigetest osa wõtad.

§ 90. Koosoleku otsus on maksew, kui tema poolt on enam kui pool koosolejast. Kui hääled poolenewad, annab juhataja häälekaalu.

§ 91. § 85. pp. 5, 7, 8 ja 12 tähendatud küsimuste otsustamiseks on tarwilised vähemalt pooled hooletogu liigete hääled.

VIII. Lastewanemate koosolekud.

§ 92. Kooli ja kodu wahel lähema ühenduse loomiseks kutsutakse pedagoogika-nõukogu lastewanemate koosoleku vähemalt kolm korda aastas kokku. Eraforraliselt võib lastewanemate koosoleku kokku kutsuda hooletogu kooli juhatusse kaudu.

§ 93. Wanemate koosoleku ülesandeks on:

1. Kaswatus- ja õpetustöösse puutuwate küsimuste harutamine ja neis asjus soowimawabuste ettekandmine pedagoogika-nõukogule ja hooletogule.

2. Õpetajate walimine hooletogusse ja pedagoogika-nõukogusse.

§ 94. Lastewanemate koosolek on otsus-

wõimne, kui temast osa wõtad vähemalt $\frac{1}{3}$ osa lastewanemast või nende asemikkudest.

Märkus: Kui lastewanemate koosolek kokku tulnud liigete wahese arwu pärast pidamata jääb, siis peetakse järgmine koosolek mitte waremini kui ühe nädala pärast. Sel puhul on koosolek kokku tulnud liigete arwu peale waatamata otsuswõimne.

§ 95. Koosoleku algul walitakse koosoleku juhataja ja kirjatoimetaja lihthäältehamusega. Koosoleku protokoll finnitatakse koosoleku lõpul juhataja, kirjatoimetaja ja vähemalt kolme, koosoleku poolt walitud isiku allkirjaga. Opetajad wõtawad osa lastewanemate koosolekust sõnadigusega.

IX. Koolide õigused.

§ 96. Kõik koolidesse puutuwad aktid, palwefirjad, krepostifirjad jne. on wabad margimaksust; samuti on wabastatud kooli liikumata warandus kõikidest maksudest ja naturaalkohustustest riigi- ja kogukonnawalitsuste wastu.

§ 97. Algkoolide poolt korraldatud õperetistidest osawõtjad õpetajad ja õpilased saawad riigi raudteedel ja laewadel sellekohastes wabariigi walitsuse poolt finnitatud erimäärustes ettenähtud maksuta sõidu ehk hinnaalandust.

§ 98. Haridusministeeriumi korraldusel algkoolide tarwidusteks hõlsetoodawad õpewahendid ja raamatud on tollimaksust wabad.

X. Seaduse elluwõtmine.

§ 99. Käesolewa seaduse elluwõtmise kohta annab wabariigi walitsus erimäärused.

Sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

Asutawa Kogu esimees: A. Reie.

Sekretäär: S. Martna.

Nr. 209. Asutawa Kogu poolt 14. mail 1920 a. wastuwõetud

otsus.

Asutaw Kogu läbi waadates Eduard Anna p. Funf'i palwet tema karistuse kergendamise kohta, keda sõjawäe ringkonnakohus 5. detsembril 1919 a. n. j. § 13 jao 2, 1453 p. 4 ja Ajutise Walitsuse 25. märtsi 1919 a. määruse § 19 p. 4 põhjal mõistnud kõikide õiguste kaotamisega surma mahalaaskmise läbi, otsustas: Eduard Anna p. Funf'ile pealepandud karistust kergendada ja surmanuhtlus ümber muuta sunnitööks eluajaks.

Asutawa Kogu esimees: A. Reie.

Sekretäär: S. Martna.

Siendus.

Juhitakse tähelepanu järgmistele trükiwigade peale, mis „Riigi Teatajas“ nr. 65/66 1920. a. on ette tulnud: